

CICDE

Centrul de Instruire Continuă
în Domeniul Electoral

Digest Electoral

*Revistă de analiză, teorie și cercetare
în domeniul electoral*

Decembrie, 2024

INSTITUȚIA PUBLICĂ
„CENTRUL DE INSTRUIRE CONTINUĂ ÎN DOMENIUL ELECTORAL”

DIGEST ELECTORAL

Decembrie 2024

*Revistă de analiză, teorie și cercetare
în domeniul electoral*

Chișinău, 2024

DIGEST ELECTORAL

Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral, editată de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE)

Publicație bianuală

Ediția a XII-a

ISSN (print): 2587-3725

ISSN (online): 2587-3733

Colegiul de redacție:

Redactoră-șefă – **Doina Bordeianu**, dr. în științe politice

Redactor – **Pavel Cabacenco**, expert în domeniul electoral

Secretară publicație – **Arina Kraijdan**, dr. în istorie

Consiliul editorial:

Daniel Duță,

dr. în științe politice, director general, Departamentul Logistica Electorală,
Autoritatea Electorală Permanentă a României

Mariana Iațco,

dr. în științe politice, conferențiară universitară, Universitatea de Stat
din Moldova

Mariana Kalughin,

expertă anticorupție, master în drept

Serghei Sprincean,

dr. habilitat în științe politice, conferențiar universitar, secretar științific,
cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Juridice, Politice
și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova

Conceptele și opiniile exprimate în această revistă aparțin în exclusivitate autorilor și autoarelor, nu reprezintă poziția CICDE și nu reflectă punctul de vedere al colegiului de redacție și/sau al consiliului editorial.

SUMAR

CUVÂNT-ÎNAINTE

7

ARTICOLE

PROCESUL DE ARMONIZARE A LEGISLAȚIEI ELECTORALE ȘI A CELEI CONEXE CU LEGISLAȚIA UNIUNII EUROPENE

Tatiana BARBUROȘ

8

SUSȚINEREA CONSILIULUI EUROPEI ÎN PROCESUL DE ARMONIZARE A LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONFORMITATE CU BUNELE PRACTICI EUROPENE ÎN DOMENIUL ELECTORAL

Sergiu TATAROV

25

THE IMPACT OF MULTI-PARTY SYSTEM ON THE MINORITY REPRESENTATION IN THE DEMOCRATIC COUNTRIES

Victoria BEVZIUC, Sergiu ROADEDEAL

35

**PREZENTĂRI SUMARE ALE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE
ANUALE CICDE, CU PARTICIPAREA INTERNAȚIONALĂ,
„SPRE O DEMOCRAȚIE CALITATIVĂ PRIN
CERCETARE ELECTORALĂ” 15 NOIEMBRIE 2024**

**THE INFORMATION ENVIRONMENT AROUND 2024
ELECTIONS: HARMFUL DYNAMICS AND PROTECTIVE
EFFORTS // MEDIUL INFORMAȚIONAL AL ALEGERILOR
DIN ANUL 2024: DINAMICĂ DĂUNĂTOARE ȘI EFORTURI
DE PROTECȚIE**

Ingrid BICU

53

**ARMENIA: WOMEN’S POLITICAL RIGHTS AND SOCIAL
CHANGE // ARMENIA: DREPTURILE POLITICE ALE
FEMEILOR ȘI SCHIMBAREA SOCIALĂ**

Nona SHAHNAZARIAN

55

PREZENTĂRI, PUBLICAȚII ȘI STUDII

**MODEL COMMITMENTS FOR ADVANCING GENUINE AND
CREDIBLE ELECTIONS // ANGAJAMENTE-MODEL PENTRU
PROMOVAREA ALEGERILOR AUTENTICE ȘI CREDIBILE**

The Carter Centre, IFES, IDEA, NDI, Kofi Annan Foundation

57

PUBLICAȚIILE EPDE ÎN BIBLIOTECA CICDE

PREZENTARE GENERALĂ ȘI REZUMATE

Arina KRAIJDAN

62

**FAKE INTERNATIONAL OBSERVERS AND EXPERTS AT
RUSSIA'S FRAUDULENT 2024 PRESIDENTIAL ELECTION**

65

ACTIVE CITIZENS FOR A VIBRANT DEMOCRACY

68

**THE RISE AND FALL OF A POLISH AGENT OF THE KREMLIN
INFLUENCE: THE CASE OF JANUSZ NIEDŹWIECKI**

70

**POLITICALLY BIASED ELECTION OBSERVATION – A THREAT
TO THE INTEGRITY OF INTERNATIONAL INSTITUTIONS**

73

RUSSIAN INTERFERENCE AND WHERE TO FIND IT

75

CUVÂNT-ÎNAINTE

Stimați cititori și cititoare,

Revista „Digest electoral” a fost elaborată ca o sursă informativă pentru cei interesați de alegeri, oferindu-le posibilitatea de a lua cunoștință de ultimele reglementări în domeniu, de practicile inovative, precum și de istoricul și aplicabilitatea votului. Totodată, revista este concepută sub forma unei platforme de exprimare a informațiilor electorale prin intermediul articolelor de specialitate științifico-practice pentru cercetători.

Revista a fost fondată în anul 2017 de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE), fiind o publicație bianuală de analiză, teorie și cercetare electorală, iar în anul 2019 a fost înregistrată la Camera Națională a Cărții din Republica Moldova.

În acest număr examinăm procesul de ajustare a legislației electorale și a celei conexe la legislația Uniunii Europene, asistența acordată Republicii Moldova de Consiliul Europei pentru susținerea calității procesului electoral democratic, precum și aspectele teoretice și practice ale multipartidismului ca bază pentru reprezentarea diversității și a opțiunilor minorităților naționale în statul democratic.

Revista prezintă sumarul unor prezentări din cadrul Conferinței științifice anuale CICDE „Spre o democrație calitativă prin cercetare electorală” din 15 noiembrie 2024¹ și studii elaborate de organizații specializate, care pot să fie consultate integral online, pe portalurile acestor organizații.

În această ediție prezentăm – Angajamente model pentru promovarea alegerilor autentice și credibile – elaborate de organizații internaționale de frunte care susțin dezvoltarea democrației: IDEA, The Charter Center, NDI, IFES, Kofi Annan Foundation. Angajamentele-model vin să sprijine eforturile separate ale statelor și ale actorilor electorali pentru a consolida integritatea electorală. De asemenea atragem atenția cititorilor asupra fenomenului observării false a alegerilor, publicând extrase din sumarele publicațiilor EPDE – Platforma Europeană pentru Alegeri Democratice, despre acest fel de manipulare utilizat de regimurile autoritare pentru a-și da legitimitate.

Revista „Digest electoral” își deschide paginile sale tuturor celor interesați să contribuie la dezvoltarea domeniului electoral prin studii, analize și cercetări valoroase și reprezentative din țară și străinătate. Suntem în așteptarea articolelor științifice originale care nu au fost publicate în alte reviste științifice sau în volumele conferințelor științifice.

Colegiul de redacție

1 Prezentările integrale pot fi consultate online, pe pagina de YouTube a CICDE.

PROCESUL DE ARMONIZARE A LEGISLAȚIEI ELECTORALE ȘI A CELEI CONEXE CU LEGISLAȚIA UNIUNII EUROPENE

ELECTORAL AND CONNECTED LEGISLATION HARMONIZATION WITH EUROPEAN UNION LEGISLATION

Tatiana BARBUROȘ,
master în administrație publică,
membră a Comisiei Electorale Centrale

Armonizarea legislației este un proces multidimensional. Din acest considerent, doar stabilirea priorităților în armonizarea legislației, care se impune și din aspecte interne (resurse umane și financiare limitate pentru moment), va asigura garantarea consecvenței și a eficienței în abordarea acestui proces complex.

În procesul de armonizare a legislației, dreptul național continuă să existe, dar este lipsit de capacitatea de a determina finalitatea în sine. Or, dezvoltarea procesului respectiv în corespundere cu cerințele definite și impuse de legislația Uniunii Europene este necesară, astfel încât diferitele sisteme naționale să reprezinte un anumit grad de uniformitate și coerență între ele, care rezultă din obiective comune.

Armonizarea legislației Republicii Moldova, în particular, a legislației electorale, la legislația Uniunii Europene este un exercițiu esențial în realizarea angajamentelor asumate de Republica Moldova și o prioritate majoră, inclusiv din perspectiva consolidării și protejării democrației și asigurării exercitării drepturilor electorale în conformitate principiilor și standardelor europene.

Cuvinte-cheie: *acquis-ul Uniunii Europene, armonizare, democrație, negocieri de aderare, screening, legislație electorală.*

Harmonization of legislation is a multidimensional process. For this reason, only the establishment of priorities in the harmonization of legislation, which is also required for internal reasons (human and financial resources limited for the moment), will ensure the guarantee of consistency and efficiency in approaching this complex process.

In the process of harmonizing legislation, national law continues to exist, but it lacks the ability to determine finality itself. However, it is necessary to develop it in accordance with the requirements defined and imposed by the legislation of the European Union, so that the different national systems represent a certain degree of uniformity and coherence between them, resulting from common objectives.

Harmonization of the legislation of the Republic of Moldova, in particular, the electoral legislation, with the European Union legislation is an essential exercise in realization the commitments assumed by the Republic of Moldova and a major priority, including from the perspective of consolidating democracy and protected it, ensuring the exercise of electoral rights, according to European principles and standards.

Keywords: *The European Union acquis, harmonization, democracy, accession negotiations, screening, electoral legislation.*

Introducere

Orientarea spre spațiul valoric democratic european și aspirațiile Republicii Moldova de a stabili relații în toate domeniile de interes comun cu țările europene au fost consfințite atât în actul de constituire al statului nostru, Declarația de Independență, cât și în Constituția Republicii Moldova.

Un eveniment important care a marcat debutul parcursului european al Republicii Moldova reprezintă admiterea în Consiliul Europei la 25 iunie 1995. Astfel, Republica Moldova a devenit primul stat din Comunitatea Statelor Independente admis în Consiliul Europei.

Relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană (în continuare – UE) au fost lansate odată cu semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare la 28 noiembrie 1994, care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998, reprezentând baza juridică a relațiilor inițiate. Punerea în aplicare a acestui acord a însemnat faptul că țara noastră a fost acceptată de către UE în calitate de partener, precum și că UE sprijină și va sprijini eforturile Republicii Moldova în consolidarea democrației și în asigurarea stabilității dezvoltării politicii naționale și social-economice, iar Republica Moldova va realiza armonizarea legislației, transformările instituționale, economice și sociale. Respectarea valorilor democratice, a principiilor dreptului internațional și a drepturilor omului, așa cum sunt definite în Actul Final de la Helsinki și în Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, este considerată un element esențial al acordului.

O altă etapă a acestui parcurs este marcată de semnarea și ratificarea Acordului de Asociere cu UE. Astfel, obligațiile Republicii Moldova față de UE au dobândit o dimensiune bine definită, care se fundamentează pe implementarea acestui acord. Responsabilitatea Republicii Moldova devine și mai mare odată cu punerea în aplicare cu titlu provizoriu a acordului, începând cu 1 septembrie 2014. Acordul de Asociere, cu unele întârzieri atestate în implementarea aspectelor ce vizează armonizarea legislației, este raportul contractual principal cu Uniunea Europeană, care va intra în vigoare până la ratificarea de către toate părțile implicate a Tratatului de aderare a Republicii Moldova la UE.

Acordul de Asociere constituie o continuitate a acțiunilor inițiate în cadrul Acordului de Parteneriat și Cooperare și reprezintă o etapă importantă în relațiile Republicii Moldova cu UE.

Acordul respectiv a fost supus controlului constituționalității. Autorii sesizării au pretins, în special, că prevederile contestate afectează suveranitatea, independența, neutralitatea, interesele economice și financiare ale Republicii Moldova. Curtea Constituțională, prin Hotărârea nr. 24/2014, a recunoscut constituționale prevederile Acordului de Asociere și ale Legii nr. 112/2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și

Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte.

În prezentul articol vor fi abordate etapele și activitățile realizate în cadrul mecanismelor interne de coordonare a proceselor de integrare europeană, de aderare și de armonizare legislativă.

1. Unele aspecte privind evoluția procesului de armonizare a legislației naționale

Armonizarea legislației naționale cu acquis-ul UE în Republica Moldova a fost inițiată în anul 1999 cu sprijinul unui proiect al UE de asistență tehnică pentru susținerea implementării.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 190/2007, în subordinea Ministerului Justiției a fost creat Centrul de armonizare a legislației, a cărui sarcină de bază fiind monitorizarea procesului de armonizare a legislației naționale cu cea europeană, evaluarea gradului lor de compatibilitate și înaintarea recomandărilor privind optimizarea activităților din acest domeniu.

Mecanismul de armonizare a legislației naționale cu legislația UE a fost reglementat inițial de Hotărârea Guvernului nr. 1345/2006, care stabilea criteriile și principiile pe care se bazează procesul de armonizare a legislației.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 1171/2018 s-a reglementat noul mod de organizare și derulare a procesului de armonizare a legislației Republicii Moldova cu legislația UE, fiind stabilite principiile, condițiile și etapele, criteriile, metodele și instrumentele de transpunere, precum și coordonarea, monitorizarea și evidența procesului de armonizare legislativă la nivel național.

Planurile anuale de armonizare a legislației Republicii Moldova, aprobate de Guvern, au reflectat prioritățile de armonizare a legislației naționale.

Depunerea a cererii de aderare a Republicii Moldova, avizul Comisiei Europene și concluziile Consiliului European privind acordarea statutului de țară candidată reprezintă doar primii pași în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Asumarea tuturor obligațiilor care rezultă din calitatea de stat membru al UE este o condiție nenegociabilă pentru aderare, ceea ce înseamnă că legislația națională trebuie să fie armonizată cu legislația UE și să fie implementată înainte ca Republica Moldova să devină un stat membru al UE.

Este de menționat că relațiile dintre Republica Moldova și UE au intrat într-o nouă fază strategică în anul 2022, atunci când Consiliul Europei a recunoscut perspectiva

europeană a țării noastre și i-a acordat statutul de țară candidată pentru aderarea la UE.

În perioada anilor 2022–2023, procesele privind integrarea europeană a Republicii Moldova au accelerat considerabil, începând cu obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la UE și finalizând cu decizia Consiliului Europei de a demara negocierile de aderare cu țara noastră din decembrie 2023.

Caracterul dinamic al procesului de implementare a Acordului de Asociere decurge din caracterul dinamic al acquis-ului UE. Acquis-ul UE evoluează în mod constant, uneori, într-un ritm lent, alteori, cu salturi mari, care aduc modificări semnificative, ceea ce înseamnă că acquis-ul este supus amendamentelor sau abrogărilor, în mod regulat, în conformitate cu noile necesități ale statelor membre ale UE, cu experiențele și/sau progresul tehnologic. În acest mod, inițiatorii proiectelor de acte normative din Republica Moldova sunt obligați să urmărească permanent evoluția acquis-ului UE¹.

2. Mecanismele interne de coordonare a proceselor de integrare europeană și de aderare a Republicii Moldova

În Republica Moldova, în practică, a existat mecanismul de coordonare a procesului de integrare europeană, care a fost aplicat în special în contextul implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare și a Acordului de Asociere, dar nu a fost reglementat într-un mod detaliat într-un singur act normativ.

În contextul acordării Republicii Moldova a statutului de țară candidată pentru aderarea la UE și al continuării procesului de implementare a Acordului de Asociere, a apărut necesitatea reglementării mecanismului de coordonare a procesului de integrare europeană, cu luarea în considerare a metodologiei de aderare a Comisiei Europene bazată pe criteriile de aderare a unui stat terț la UE.

Astfel, activitatea autorităților publice în domeniul integrării europene a fost restructurată prin prisma statutului de țară candidată pentru aderarea la UE. În special, au fost create 35 de grupuri de lucru sectoriale, conform criteriilor de aderare la UE. De asemenea, a fost creat grupul de coordonare interinstituțională, care urmează să activeze atât în configurația generală, cu participarea tuturor președinților grupurilor de lucru, cât și în 6 configurații tematice (clustere).

¹ Ordinul șefului Centrului de armonizare a legislației nr. 1 din 9 ianuarie 2023 cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei de compatibilitate și a Manualului privind armonizarea legislației ca element-cheie pentru succesul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova în Uniunea Europeană.

Crearea acestor grupuri de lucru reprezintă o nouă abordare privind organizarea procesului de armonizare legislativă, dată fiind disponibilitatea Republicii Moldova de a lansa negocierile de aderare, care vor fi supuse evaluării nu doar în funcție de realizarea criteriilor politice și economice solicitate, ci și, în principal, în urma recunoașterii progresului semnificativ în materie de armonizare legislativă. Procesul de armonizare nu va cuprinde doar legislația UE, definită în Acordul de Asociere, ci întreg corpul legislativ al UE.

La data de 13 martie 2024, Guvernul a aprobat mecanismul de coordonare a procesului de aderare a Republicii Moldova la UE, precum și modul de organizare și funcționare a echipei de negociere². Această hotărâre reflectă tranziția Republicii Moldova la o nouă etapă în relația sa cu UE, după decizia istorică a Consiliului Europei din decembrie 2023 de a deschide negocierile de aderare cu țara noastră. Hotărârea Guvernului nr. 180/2024 stabilește un cadru actualizat pentru coordonarea aderării la UE și prezintă modul de organizare și funcționare a echipei de negociere.

În ceea ce privește implementarea angajamentelor de aderare la UE, anul 2023 a fost marcat de implementarea, în proporție de 94%, a celor 9 recomandări, conform evaluării Comisiei Europene. Republica Moldova este recunoscută ca fiind țara candidată cu cea mai rapidă implementare a acquis-ului UE. O măsură importantă în realizarea angajamentelor sale a fost aprobarea de către cabinetul de miniștri a Planului Național de Aderare la Uniunea Europeană pentru anii 2024–2027, document rezultat din colaborarea intensă a numeroase instituții și din consultările active cu societatea civilă. Acest plan marchează o schimbare esențială, punând pe primul loc obiectivul nostru național, și anume pregătirea Republicii Moldova pentru aderarea la UE până în anul 2030. Documentul cuprinde aproximativ 1200 de acțiuni propuse spre realizare în procesul de aderare la UE, abordând cele 35 de capitole de politici care guvernează armonizarea legislației naționale cu acquis-ul UE³.

3. Rolul și activitățile autorității naționale electorale în contextul mecanismului de coordonare, organizare și pregătire a procesului de aderare la Uniunea Europeană

Examinarea analitică reprezintă un prim pas al procesului, fiind efectuată pentru fiecare capitol de negociere în parte. Procesul include partea explicativă, atunci când Comisia Europeană prezintă acquis-ul UE țării candidate, și partea bilaterală, atunci când țara candidată își prezintă legislația și planurile generale despre modul în

2 Hotărârea Guvernului nr. 180/2024 cu privire la mecanismul de coordonare a procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și modul de organizare și funcționare a echipei de negociere în cadrul acestui proces.

3 Raportul cu privire la activitatea Guvernului în anul 2023.

care intenționează să realizeze armonizarea completă cu standardele UE în cadrul fiecărui capitol.

La data de 7 februarie 2024 a demarat procesul de evaluare a gradului de conformitate a legislației naționale cu cea a UE și s-a convenit asupra calendarului și detaliilor procedurale ale etapei de screening.

Comisia Electorală Centrală este membră în grupurile de lucru naționale aferente criteriului „Funcționarea instituțiilor democratice” și capitolului 23 „Sistem judiciar și drepturi fundamentale”. Este de remarcat un lucru important, și anume capitolul 23 este unul dintre cele mai complexe capitole care cuprinde prevederi referitoare la sistemul judiciar, la independența, eficiența și calitatea actului justiției, la lupta împotriva corupției și la respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

Reprezentanții Comisiei Electorale Centrale au participat la sesiunile de screening explicativ aferente capitolului 23 și criteriului „Funcționarea instituțiilor democratice”, care s-au desfășurat la 21–22 februarie 2024, respectiv, la 19 martie 2024, precum și la sesiunile de screening bilateral.

În contextul screeningului bilateral, reprezentanții Comisiei Electorale Centrale au prezentat nivelul de armonizare a legislației naționale în domeniul electoral cu acquis-ul UE, precum și nivelul de aliniere la regulile și standardele europene, având parte de un dialog constructiv cu oficialii europeni. La data de 27 septembrie 2024, a avut loc screeningul referitor la criteriul „Funcționarea instituțiilor democratice”, iar în perioada 15–17 octombrie 2024 s-a desfășurat screeningul referitor la capitolul 23.

Aceste exerciții au fost precedate de efectuarea de către Comisia Electorală Centrală a analizei actelor UE (directive, regulamente, ghiduri, orientări), conform agendei, cu accent pe domeniul electoral, precum și de numeroase discuții și consultări pe platforma grupurilor de lucru cu subiecții interesați.

Pe baza rezultatelor screeningului, Comisia Europeană urmează să emită un raport de screening pentru fiecare dintre cele 33 de capitole (capitolele 34 și 35 nu sunt examinate în această etapă). Comisia Europeană are 2 opțiuni pentru a evalua dacă legislația țării este suficient de armonizată cu acquis-ul UE pentru această etapă a procesului de aderare sau dacă nu este armonizată suficient, corespunzător etapei respective⁴.

⁴ Ordinul șefului Centrului de armonizare a legislației nr. 1 din 9 ianuarie 2023 cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei de compatibilitate și a Manualului privind armonizarea legislației ca element-cheie pentru succesul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova în Uniunea Europeană.

3.1. Reforma electorală

Reforma electorală inițiată la finele anului 2021 a asigurat cadrul necesar în vederea respectării principiilor și standardelor în materie electorală. Noul Cod electoral, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2023, a fost elaborat cu scopul de a perfecționa procedurile electorale și de a implementa recomandările formulate de funcționarii electorali și rapoartele misiunilor naționale și internaționale de monitorizare a alegerilor. Astfel, s-a ținut cont de concluziile din cadrul evenimentelor de analiză postelectorală, de avizele consultative ale partenerilor internaționali, de angajamentele asumate față de partenerii externi (UE, Consiliul Europei, OSCE/ODIHR), de concluziile și recomandările misiunilor naționale și internaționale de observare a alegerilor, de adresele Curții Constituționale și de standardele internaționale și bunele practici în materie electorală.

Printre noutățile legii electorale se enumeră permanentizarea activității membrilor Comisiei Electorale Centrale, care dețin funcții de demnitate publică, și a consiliilor electorale de circumscripție de nivelul al doilea în persoana președinților, cu statut de funcționar public, conform Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. În scopul înlăturării suspiciunilor de afiliere politică a membrilor Comisiei Electorale Centrale, a fost modificată modalitatea de desemnare a membrilor și extinderea subiecților cu acest drept. În calitate de membru în organele electorale ierarhic inferioare pot fi desemnate doar persoanele care au urmat cursuri de perfecționare în cadrul Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral și dețin certificate de calificare valabile.

Potrivit Codului electoral, alegerile locale generale au loc în ultima duminică a lunii octombrie sau în prima duminică a lunii noiembrie. Data alegerilor se stabilește de către Comisia Electorală Centrală cu cel puțin 70 de zile înainte de ziua alegerilor. Această modificare a fost operată pentru a asigura stabilitatea și previzibilitatea proceselor electorale.

Noul cod electoral mai prevede posibilitatea desfășurării alegerilor pe parcursul a 2 zile (sâmbătă și duminică) în anumite circumscripții electorale sau secții de votare. Acest fapt se stabilește din motive obiective (pandemii, situații excepționale, asigurarea dreptului la vot în condiții neordinare, numărul mare de alegători înregistrați la secțiile de vot de peste hotare etc.), prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale, cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor. De asemenea, prin acest act legislativ, a fost unificată lista actelor de identitate în baza cărora se efectuează votarea atât în țară, cât și în străinătate.

O altă modificare care aliniază legislația națională la standardele internaționale și la bunele practici ține de reducerea numărului de semnături în susținerea candidaților independenți la funcția de primar de la 5% la 1% din numărul alegătorilor înregistrați, cu un prag minim de 100 de semnături. Anterior, alegătorii puteau susține, prin

semnătură, doar un singur candidat. Or, în urma acestei modificări, alegătorii pot susține mai mulți candidați independenți pentru mai multe funcții electivă, însă nu pot susține același candidat, prin semnătură, de două și mai multe ori.

Donațiile în numerar au fost limitate la un salariu mediu pe economie. Deci, persoanele fizice pot face donații în numerar doar în valoare de până la un salariu mediu pe economie stabilit pentru anul respectiv, din totalul de 6 salarii medii lunare pe economie care pot fi donate în total. Anterior era posibil de a face donații în numerar până la 3 salarii.

Același act legislativ a uniformizat posibilitățile de a dona pentru cetățenii Republicii Moldova din țară și pentru cei de peste hotare. Respectiv, în ambele cazuri persoanele fizice au dreptul să doneze până la 6 salarii medii lunare pe economie stabilite pentru anul respectiv, dar nu mai mult de 30% din venitul anual al acestora înregistrat pentru anul calendaristic precedent.

Listele consilierilor locali se întocmesc respectându-se cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. Poziționarea candidaților pe liste se face conform formulei: minimum 4 candidați la fiecare 10 locuri.

Anterior, campania electorală a concurenților la alegerile locale începea din momentul înregistrării, însă potrivit noului cod electoral agitația electorală este permisă cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor, indiferent de tipul scrutinului.

Transportarea organizată a alegătorilor spre secția de votare în ziua alegerilor în scopul determinării acestora să își exercite drepturile electorale, precum și acțiunea de organizare în perioada electorală a transportării alegătorilor spre secția de votare la alegeri este interzisă. În conformitate cu Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008, aceste contravenții se constată și se examinează de către poliție.

La alegerea consiliului local și a primarului vor putea participa doar alegătorii care au domiciliul sau reședința temporară în unitatea administrativ-teritorială respectivă, înregistrată cu mai mult de 3 luni până la data primului tur de scrutin.

O altă modificare vizează micșorarea a vârstei de la 25 la 23 de ani pentru candidații la funcția de primar, care este în conformitate cu standardele internaționale.

Concurenții electorali nu vor mai avea observatori. Alegerile pot fi monitorizate de observatorii acreditați la solicitarea asociațiilor obștești și a instituțiilor de instruire și cercetare în domeniul electoral din Republica Moldova, care au misiunea de a observa modul de organizare și desfășurare a alegerilor.

Una dintre noutățile actului electoral rezidă în transferul competenței de confirmare a legalității alegerilor și de validare a mandatelor aleșilor electorali de la instanțele judecătorești către consiliile electorale de circumscripție. Această modificare a fost determinată și de necesitatea ajustării proceselor electorale la prevederile Codului administrativ (procedura administrativă, contenciosul administrativ).

Relevăm că remedierea deficiențelor în legislația electorală a constituit una dintre cele 9 condiționalități formulate de Comisia Europeană pentru începerea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la UE.

4. Procesul de armonizare a legislației electorale și a celei conexe

Acquis-ul UE reprezintă drepturile și obligațiile comune care constituie ansamblul legislației UE și care sunt încorporate în sistemele juridice ale statelor membre. Statele candidate la aderare sunt obligate să accepte întreg acquis-ul UE înainte de a adera la UE. Derogările de la acquis pot fi negociate și acordate în perioada negocierilor de aderare, dar numai în circumstanțe excepționale, fiind limitate în ceea ce privește durata și domeniul de aplicare. Până la data aderării la UE, acquis-ul UE urmează să fie integrat în ordinea juridică națională a țărilor candidate, cele din urmă fiind obligate să-l aplice din data aderării la UE⁵.

Relația dintre dreptul UE și dreptul național nu poate fi unificată într-un singur model, cu excepția a câteva tipuri de situații în funcție de rolul atribuit normelor UE și de consecințele exercitate asupra conținutului dreptului național.

Până la inițierea transpunerii actelor juridice ale UE, este necesară efectuarea unei analize și cunoașterea legislației interne. Or, aceasta ar putea fi deja parțial armonizată cu cerințele UE, unele elemente ale actului juridic al UE fiind deja transpuse anterior. Așadar, în funcție de aceste aspecte, urmează a fi luată decizia corectă în ceea ce privește modalitatea de elaborare a proiectelor de acte normative naționale.

Studierea tuturor prevederilor actelor UE este necesară în măsura în care nu toate acestea au aceeași relevanță și natură. Unele sunt stricte și trebuie transpuse într-o anumită formă, altele oferă diverse opțiuni, unele sunt discreționare, iar altele pot fi netranspuse. Înțelegerea naturii cerinței este una esențială.

4.1. Unele considerații privind alinierea la acquis-ul, principiile și standardele Uniunii Europene

Deși actul privind alegerea membrilor Parlamentului European prin vot universal direct nu este transpus, totuși legislația națională garantează drepturile și principiile

⁵ Ibidem.

reglementate de acest act electoral, și anume alegătorul are dreptul de vot pe care îl exprimă personal (direct) și în secret, nimeni nu are dreptul să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l determina să voteze sau să nu voteze (art. 3–7 din Codul electoral). Ajustarea cadrului normativ pentru a asigura transpunerea integrală a actului electoral ar fi realizabilă prin modificarea Constituției, Codului electoral, Legii nr. 294/2007 privind partidele politice (privitor la dreptul de a utiliza alocațiile de la bugetul de stat pentru alegerile pentru Parlamentul European).

Cu referire la recomandările Comisiei Europene privind procesele electorale favorabile incluziunii și rezilienței în UE și consolidarea caracterului european și a desfășurării eficiente a alegerilor pentru Parlamentul European, este de relevat că, în mare parte, cadrul normativ național este adaptat în vederea punerii în aplicare a acestora. Recomandările privind principiile generale ale alegerilor, sprijinirea prezenței la vot și participarea incluzivă, transparența procesului electoral, promovarea observării alegerilor, protecția informațiilor electorale și a infrastructurii electorale, măsurile de finanțare a campaniei se regăsesc în legislația națională, precum și în actele normative adoptate de Comisia Electorală Centrală.

Ghidul bunelor practici în cadrul statelor membre pentru a asigura participarea în procesul electoral a cetățenilor cu dizabilități este parțial alineat. Or, în legislația națională sunt suficiente prevederi în vederea garantării, protejării și asigurării drepturilor acestei categorii de cetățeni (cu titlu de exemplu, posibilitatea de a vota cu urna mobilă). Momentan nu există o obligație pentru partidele politice/concurenții electorali de a-și comunica activitatea în limbaj accesibil pentru toate categoriile de cetățeni. Însă unii actori politici ajustează materialele informaționale pentru anumite categorii de alegători, cum ar fi persoanele cu dizabilități de vedere.

Recomandarea Comisiei privind rețelele de cooperare în materie electorală, transparența online, protecția împotriva incidentelor de securitate cibernetică și combaterea campaniilor de dezinformare în contextul alegerilor pentru Parlamentul European, care constituie o contribuție a Comisiei Europene la reuniunea liderilor de la Salzburg din septembrie 2018, este parțial aliniată. În context, este de menționat că transparența publicității politice și electorale online, precum și restricțiile privind conținutul publicității sunt reglementate de Codul electoral și de Legea nr. 62/2022 cu privire la publicitate, iar prevenirea și combaterea dezinformării, manipulării informațiilor, comunicărilor, indiferent de originea acestora, care reprezintă un pericol sau poate pune în pericol realizarea intereselor naționale, sunt reglementate de Legea nr. 242/2023 privind Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării și privind modificarea unor acte normative. Domeniile privind securitatea cibernetică și protecția datelor sunt reglementate de Legea nr. 20/2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice și de Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal (legea nouă va intra în vigoare în august 2026).

Cu referire la Orientările Comisiei privind aplicarea legislației UE referitoare la protecție a datelor în contextul alegerilor, protecția datelor cu caracter personal prelucrate în timpul procesului electoral este reglementată de Codul electoral, de Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal și de actele administrative ale Comisiei Electorale Centrale. În legislația națională, nu există condiții speciale stabilite pentru prelucrarea datelor cu caracter personal de către partidele politice în timpul activităților lor privind ținerea evidenței membrilor de partid sau, după caz, a donatorilor.

În ceea ce privește Recomandarea Comitetului de Miniștri pentru statele membre cu privire la regulile generale contra corupției în finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, aceasta este parțial aliniată, dată fiind existența reglementărilor naționale aferente aspectelor privind susținerea publică și privată a partidelor politice, finanțarea partidelor politice de la bugetul de stat, principiile generale ale donațiilor, categoriile de persoane fizice și entitățile cărora li se interzice să finanțeze, să presteze servicii gratuite sau să sprijine material partidele politice sub orice formă, direct și/sau indirect, condițiile și metodele de susținere financiară a grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale, stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare, obligația de a prezenta rapoarte financiare, auditarea și verificarea rapoartelor privind gestiunea financiară a partidelor politice.

4.2. Votul prin corespondență

Inovațiile pentru procesul electoral din Republica Moldova sunt dictate de contextul național și de standardele și bunele practici în domeniul electoral. Potrivit Recomandării (UE) 2023/2829 a Comisiei din 12 decembrie 2023 referitoare la procese electorale incluzive și reziliente în Uniune și la consolidarea caracterului european și a desfășurării eficiente a alegerilor pentru Parlamentul European, atunci când se pun la dispoziție metode de vot complementare, sunt necesare garanții pentru a se asigura alegeri libere, corecte și reziliente, cu respectarea deplină a standardelor democratice și a drepturilor fundamentale, asigurând disponibilitatea în continuare a metodelor tradiționale de vot.

Votul prin corespondență, ca metodă alternativă de vot, în premieră pentru exercițiul electoral din Republica Moldova, s-a implementat la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și la referendumul republican constituțional din 20 octombrie 2024, ca urmare a adoptării Legii nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență, care a intrat în vigoare din 10 mai 2024 și a fost avizată pozitiv de Comisia de la Veneția. Astfel, cetățenii Republicii Moldova aflați pe teritoriul Statelor Unite ale Americii, Canadei, Regatului Norvegiei, Regatului Suediei, Republicii Finlanda și Republicii Islanda au avut posibilitatea să opteze pentru exercitarea dreptului de vot prin utilizarea acestei metode alternative. Cele 3 secții de votare pentru votul prin corespondență au fost amplasate în orașele Washington (SUA), Ottawa (Canada) și Stockholm (Regatul Suediei).

Figura nr. 1.

**Recepționarea plicurilor exterioare cu buletinele
de vot de către birourile electorale ale secțiilor de
votare pentru votul prin corespondență**

În temeiul art. 35 din Legea nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență, după finalizarea implementării parțiale a votului prin corespondență, Comisia Electorală Centrală, în termen de 3 luni, urmează să elaboreze și să prezinte Parlamentului un raport privind implementarea acestei metode alternative de vot, care va cuprinde propuneri și prevederi privind aplicabilitatea acestuia cu titlu permanent, cu înaintarea ulterioară a modificărilor corespunzătoare la Codul electoral.

Datele înregistrării prealabile pentru votul prin corespondență, votarea prin corespondență, interesul manifestat de către alegătorii aflați în cele 6 țări, dar și în altele, de a vota prin corespondență denotă că această metodă alternativă este oportună și implementarea acesteia pe scară largă va facilita accesul cetățenilor cu drept de vot, aflați peste hotare, la exercitarea votului și va eficientiza modalitățile de organizare a scrutinului în afara țării, dată fiind sporirea numărului de cetățeni aflați în străinătate care participă activ la alegeri. Votul prin corespondență reprezintă un instrument suplimentar care va contribui la îmbunătățirea procesului electoral, acesta din urmă devenind mai accesibil și mai incluziv, iar autoritățile competente urmează să asigure condițiile necesare în acest sens.

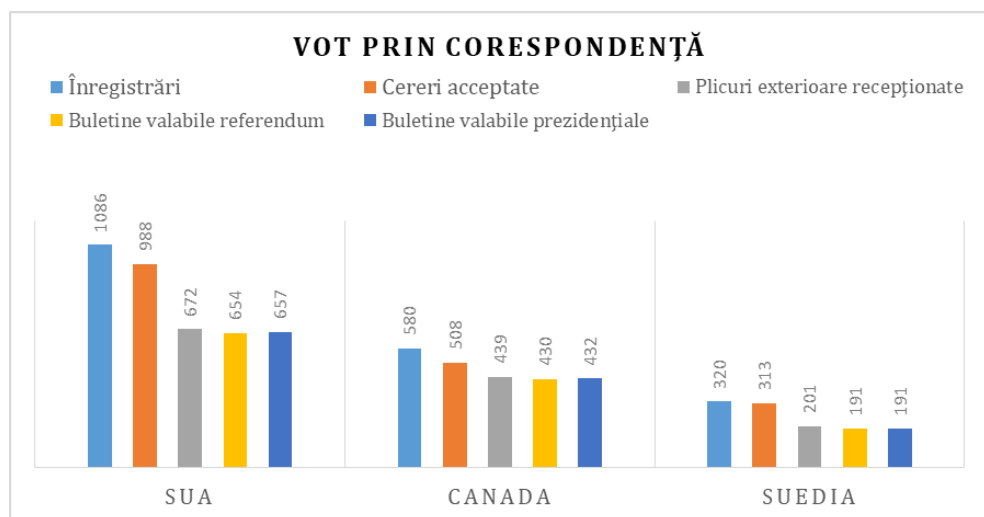

Figura nr. 2.

Datele privind procesarea plicurilor cu buletinele de vot⁶

Amintim și Rezoluția legislativă a Parlamentului European din data de 3 mai 2022 referitoare la propunerea de regulament al Consiliului privind alegerea membrilor Parlamentului European prin vot universal direct, de abrogare a Deciziei Consiliului (76/787/ECSC, CEE, Euratom) și a Actului privind alegerea membrilor Parlamentului European prin vot universal direct anexat la decizia respectivă (2020/2220(INL)–2022/0902(APP)), prin care se solicită statelor membre să introducă posibilitatea aplicării votului prin corespondență la alegerile europarlamentare, inclusiv pentru a crește gradul de participare a alegătorilor.

La nivel global, 53 de țări permit votul din străinătate prin poștă, iar în UE, 13 state permit votul prin corespondență.

4.3. Cadrul normativ național și instituțional de planificare strategică

Momentan, responsabilitatea Comisiei Electorale Centrale în partea ce ține de implementarea acțiunilor aferente clusterului 1 *Valori fundamentale*, reflectate în Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pe anii 2024–2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 829/2023, se concentrează pe următoarele aspecte:

- consolidarea capacităților instituțiilor electorale naționale de toate nivelurile, pentru asigurarea unui proces electoral mai incluziv și mai

⁶ Raportul cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3209/2024.

participativ, precum și promovarea unor standarde bune în legislația și practica electorală;

- mentenanța Subsistemului informatic „Control financiar”;
- monitorizarea resurselor partidelor și ale concurenților electorali, precum și a site-urilor web publice, în vederea identificării și/sau a documentării cazurilor de încălcare a legislației cu privire la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale.

Documentele de politici publice aprobate de Comisia Electorală Centrală conțin activități și acțiuni aferente implementării Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană și armonizării legislației electorale și a celei conexe domeniului electoral cu legislația UE. Respectiv, Programul strategic al Comisiei Electorale Centrale pentru anii 2024–2026, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2399/2024, conține activități privind contribuția la implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană prin consolidarea procesului de armonizare a legislației electorale și a celei conexe domeniului electoral; îmbunătățirea continuă a competențelor corpului de funcționari electorali; perfecționarea și dezvoltarea continuă a elementelor ce asigură funcționalitatea SIAS „Alegeri”; consolidarea capacităților privind supravegherea și controlul finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale.

În Planul de activitate al Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2024, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2400/2024, sunt prevăzute acțiuni referitoare la determinarea acquis-ului relevant pentru transpunere în legislația electorală și în cea conexasă; analiza comparativă a practicilor altor țări privind transpunerea legislației UE la nivel național; demararea procesului de armonizare a legislației electorale și a celei conexe domeniului electoral cu legislația UE; implementarea cooperării/raportării/schimbului rapid intersectorial de informații între Comisia Electorală Centrală și Procuratura Anticorupție, Centrul Național Anticorupție, Ministerul Afacerilor Interne (Inspectoratul General al Poliției), Serviciul de Informații și Securitate referitor la finanțarea partidelor și la combaterea fraudei electorale, în special în perioada electorală; perfecționarea modului Subsistemului informatic „Control Financiar”.

În contextul inițierii procesului de elaborare a Programului Național de Aderare (PNA) a Republicii Moldova la UE și a angajamentelor prezentate în cadrul sesiunilor de screening, urmează a fi stabilite prioritățile în procesul de transpunere și implementare a acquis-ului UE, iar cadrul instituțional de planificare strategică urmează a fi adaptat la noul context.

Programul Național de Aderare va fi documentul care va demonstra capacitatea Republicii Moldova de a înțelege complexitatea deplină a obligațiilor ce decurg din aderarea la UE și disponibilitatea țării noastre de a le realiza pe deplin.

Programul trebuie să planifice transpunerea și punerea în aplicare a întregului *acquis*, ținând cont de obiectivul strategic expus în principalul document oficial de poziție de negociere, precum și de etapele procesului de aderare. Acțiunile planificate vor ține cont de următorul context temporal:

1. Transpunerea integrală a *acquis*-ului UE – până cel târziu la 31 decembrie 2026.
2. Implementarea *acquis*-ului UE și consolidarea capacităților administrative necesare pentru finalizarea negocierilor de aderare – până la 31 decembrie 2027.
3. Unele acțiuni de implementare ce țin de măsuri pentru care se vor solicita perioade tranzitorii sau unele acțiuni ce țin de consolidarea capacităților administrative pot fi planificate excepțional, în funcție de termenul reflectat în poziția de negocieri – cu termen după 2030.

Printre angajamentele prezentate în cadrul sesiunilor de screening pot fi enumerate următoarele: modificarea cadrului normativ în vederea transpunerii Directivei 94/80/CE a Consiliului din 19 decembrie 1994 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin și a Directivei 93/109/CE a Consiliului din 6 decembrie 1993 de stabilire a modalităților detaliate de exercitare a dreptului de vot și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European pentru cetățenii Uniunii cu reședința într-un stat membru al cărui resortisanți nu sunt; reingineria Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri” și digitalizarea proceselor electorale; continuarea eforturilor pentru a asigura secții de votare accesibile, în comun cu autoritățile administrației publice locale; consolidarea capacităților de supraveghere și control privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale și continuarea eforturilor de supraveghere și control privind finanțarea politică și dezvoltarea Subsistemului informatic „Control financiar”; luarea deciziei privind implementarea noilor metode alternative de vot și extinderea votului prin corespondență.

Concluzii

Fermitatea parcursului european s-a marcat prin completarea preambulului Constituției cu 2 alineate privind reconfirmarea identității europene a poporului Republicii Moldova, ireversibilitatea parcursului european al Republicii Moldova, declararea integrării în Uniunea Europeană drept obiectiv strategic al Republicii Moldova, precum și completarea cu Titlul V¹, intitulat Integrarea în Uniunea Europeană, ca urmare a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, care reprezintă un instrument important în consolidarea democrației și în asigurarea că deciziile majore sunt luate în acord cu voința majorității cetățenilor.

Astfel, se accentuează necesitatea accelerării eforturilor comune pentru realizarea obiectivului strategic și pentru îmbunătățirea proceselor electorale democratice, consolidând transparența și eficiența gestionării alegerilor, modernizând sistemele informaționale dedicate alegerilor și sporind creșterea incluziunii și participării alegătorilor.

Cu suportul continuu al partenerilor de dezvoltare, Comisia Electorală Centrală a demonstrat o capacitate înaltă de a organiza și de a desfășura alegeri transparente, sigure și bine administrate, după cum atestă misiunile de observare OSCE/ODIHR pe parcursul ciclurilor electorale complicate, în particular, al alegerilor prezidențiale din anul 2020 și al celor parlamentare anticipate din anul 2021, organizate în contextul pandemiei COVID-19, și al alegerilor locale generale din anul 2023.

Prin continuarea fortificării tendințelor democratice și prin stabilirea priorităților în armonizarea legislației electorale și a celei conexe, vor fi create mecanisme și instrumente care vor apropia realitățile țării noastre de valorile și standardele europene. Or, promovarea bunăstării cetățenilor este un deziderat care trebuie să fie mereu în vizorul decidenților.

Printr-o legislație electorală armonizată se va asigura realizarea proceselor electorale conform regulilor și standardelor europene, cu cele mai corecte, asumate și responsabile comportamente ale actorilor implicați, cu capacități de prevenire și contracarare a unor fenomene deloc specifice într-un stat de drept, contribuind, astfel, la garantarea drepturilor electorale și construind o democrație veritabilă și de calitate.

Bibliografie

1. Declarația de Independență, aprobată prin Legea nr. 691/1991, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr. 11–12, art. 103, 118.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 466, art. 635.
3. Codul electoral nr. 325/2022, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 426–427, art. 770.
4. Legea nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 202–204, art. 289.
5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24/1994 pentru controlul constituționalității Acordului de Asociere și a Legii nr. 112/2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, (Sesizarea nr. 44a/2014).
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24/2024 cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

7. Hotărârea Guvernului nr. 1171/2018 pentru aprobarea Regulamentului privind armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 311–313, art. 632.
8. Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pe anii 2024–2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 829/2023, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 422–425, art. 1020.
9. Hotărârea Guvernului nr. 180/2024 cu privire la mecanismul de coordonare a procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și modul de organizare și funcționare a echipei de negociere în cadrul acestui proces, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 103, art. 250.
10. Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ, adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept în cadrul celei de-a 52-a Reuniuni Plenare (Veneția, 18–19 octombrie 2002).
11. Raportul cu privire la activitatea Guvernului în anul 2023.
12. Raportul cu privire la rezultatele referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3147/2024.
13. Raportul cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3209/2024.
14. Ordinul șefului Centrului de armonizare a legislației nr. 1 din 9 ianuarie 2023 cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei de compatibilitate și a Manualului privind armonizarea legislației ca element-cheie pentru succesul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova în Uniunea Europeană.
15. Manualul privind armonizarea legislației, elaborat în cadrul Proiectului finanțat de Uniunea Europeană „Sprijin pentru dialogul politic structurat, coordonarea implementării Acordului de asociere și îmbunătățirea procesului de aproximare legală în Republica Moldova”, Chișinău, 2022.
16. Instrucțiunea pentru desfășurarea procesului de „self-screening”, elaborată de Ministerul Afacerilor Externe și Centrul de armonizare a legislației, Chișinău, 2023.
17. Ghidul pentru elaborarea Programului Național de Aderare (PNA) a Republicii Moldova la UE, Chișinău, 2024.

SUSȚINEREA CONSILIULUI EUROPEI ÎN PROCESUL DE ARMONIZARE A LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONFORMITATE CU BUNELE PRACTICI EUROPENE ÎN DOMENIUL ELECTORAL

Sergiu TATAROV,

*Manager de proiect, Consiliul Europei, Oficiul Chișinău
dr. în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova*

În anul 2025, Republica Moldova împlinește 30 de ani de când a devenit membru al Consiliului Europei și și-a asumat anumite angajamente în domeniul drepturilor omului, al democrației și al statului de drept în baza Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Pe parcursul anilor, Consiliul Europei a acordat asistență, prin intermediul organelor și al mecanismelor sale de lucru, autorităților naționale, celor locale și societății civile într-o mai bună aliniere la standardele și valorile statuate pentru cele 46 de state membre ale Consiliului Europei. Unul dintre domeniile de cooperare cu Republica Moldova este dedicat îmbunătățirii cadrului normativ și instituțional electoral al Republicii Moldova, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția, misiunilor internaționale de observare a alegerilor, ceea ce de fapt ser apropie Republica Moldova de legislația și practica Uniunii Europene în acest domeniu.

Cuvinte-cheie: domeniu electoral, armonizare a legislației, bune practici, Comisia de la Veneția, Consiliul Europei, Uniunea Europeană.

In 2025 the Republic of Moldova celebrates 30 years of membership of the Council of Europe and has undertaken certain commitments in the fields of human rights, democracy and the rule of law in line with the European Convention on Human Rights. Throughout the years the Council of Europe has, through its working bodies and mechanisms, assisted national authorities, local authorities and civil society to better align with the standards and values set out for the 46 member states of the Council of Europe. One of the areas of cooperation for the Republic of Moldova is designed to the improvement of the electoral regulatory and institutional framework of the Republic of Moldova in line with the recommendations of the Venice Commission, international electoral observation missions, which will bring the Republic of Moldova closer to the European Union's legislation and practice in this field.

Keywords: electoral field, harmonization of legislation, good practices, Venice Commission, Council of Europe, European Union.

Introducere

Prezentul demers științific are drept scop studierea impactului asistenței Consiliului Europei oferite Republicii Moldova pentru îmbunătățirea legislației și practicilor electorale, în special în contextul negocierilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană (UE), lansate pe 24 iunie 2024, și a obiectivului de aderare la UE către 2030 declarat de autoritățile moldovenești.

Republica Moldova a devenit membru al Consiliului Europei pe data de 13 iulie 1995, iar această organizație interguvernamentală a început, efectiv, consilierea Republicii Moldova chiar înaintea momentului aderării propriu-zise.

Pentru a înțelege mai bine cum funcționează mecanismul de asistență, considerăm oportun să abordăm algoritmul metodologic de acțiune al organelor de lucru ale Consiliului Europei, și anume ale Secretarului General, Comitetului de Miniștri, Adunării Parlamentare, Congresului Puterilor Locale și Regionale, Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO), precum și ale Comisarului pentru Drepturile Omului.

Grafic putem reprezenta domeniile de acțiune ale Consiliului Europei în felul următor:

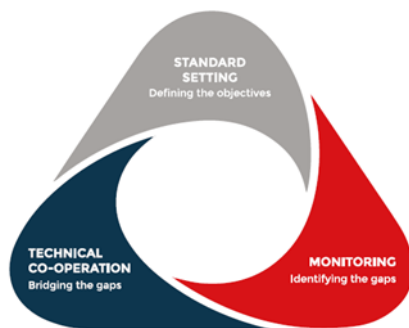

Figura nr. 1.
Domeniile de acțiune ale Consiliului Europei

Stabilirea Standardelor (Unde Standard Setting) presupune acțiunea de identificare de către Consiliu a obiectivelor și valorilor în domeniul drepturilor omului, al democrației și al statului de drept pentru toate cele 46 de state membre, prin adoptarea de linii directoare și recomandări de către Comitetul de Miniștri și Congresul Puterilor Locale și Regionale, dar și prin jurisprudența CEDO.

Cooperarea Tehnică (Technical Co-operation) se realizează prin implementarea acțiunilor de asistență, inclusiv prin programe și proiecte naționale și regionale, în

diferite domenii, cum ar fi combaterea violenței împotriva femeilor, a abuzurilor sexuale asupra copiilor, a corupției, a criminalității informatice, a discriminării, a rasismului, a traficului de persoane, a spălării banilor, a traficului de organe, a terorismului și a torturii; protejarea libertății de exprimare, a libertății presei, a alegerilor libere, a vieții private, a datelor personale, a drepturilor sociale, a minorităților naționale și a limbilor minoritare; promovarea cetățeniei democratice, a educației privind drepturile omului, a participării tinerilor, a integrității în sport, cultură și patrimoniul cultural și natural al Europei; sprijinirea societății civile.

Monitorizarea (Monitoring) presupune verificarea respectării de către statele membre a angajamentelor asumate și consilierea în această privință.

1. Asistența Consiliului Europei pentru Republica Moldova în perfecționarea cadrului legislativ în domeniul electoral

Analizând retrospectiv asistența Consiliului Europei acordată Republicii Moldova în ceea ce privește armonizarea cadrului legislativ și instituțional în domeniul electoral, urmează să reținem cele 16 documente elaborate de către Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția) la solicitările autorităților moldovenești: 226/2002 – Avizul cu privire la legislația electorală a Republicii Moldova, 272/2004 – Recomandările comune privind legislația electorală și administrația electorală în Republica Moldova, 357/2005 – Avizul comun privind Codul electoral al Republicii Moldova, 427/2007 – Avizul cu privire la Legea unității teritoriale autonome Găgăuzia privind alegerea guvernatorului Găgăuziei (Moldova), 484/2008 – Avizul comun cu privire la Codul electoral al Republicii Moldova din 10 aprilie 2008, 576/2010 – Avizul comun cu privire la proiectul textului de lucru de modificare a Codului electoral al Republicii Moldova, 696/2012 – Avizul comun privind proiectul de lege cu privire la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, 749/2013 – Avizul comun cu privire la proiectul de lege privind modificarea Codului electoral al Republicii Moldova, 848/2016 – Avizul comun privind modificarea Codului electoral al Republicii Moldova, 2017/012 – Avizul comun privind proiectele de legi pentru modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral pentru alegerea Parlamentului), CDL-REF(2019)028 – proiectele de legi privind modificările Codului electoral efectuate la data de 17 august 2019, CDL-AD(2020)027 – Avizul urgent comun privind proiectul de lege nr. 263/2020 pentru modificarea Codului electoral, a Codului contravențional și a Codului serviciilor media audiovizuale, CDL-AD(2022)025 – Avizul comun cu privire la proiectul Codului electoral, CDL-AD(2023)031 – Avizul comun al Comisiei de la Veneția și al BIDDIO privind amendamentele la Codul electoral și alte legi conexe referitoare la neeligibilitatea persoanelor legate de partidele politice declarate neconstituționale, CDL-PI(2024)019 – Informațiile privind monitorizarea avizului comun de monitorizare a avizului comun privind modificarea Codului

electoral (CDL-AD(2023)048) și a memoriului comun *amicus curiae* privind neeligibilitatea persoanelor legate de partidele politice declarate neconstituționale, CDL-AD(2024)022 – Avizul cu privire la Legea nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență.

Menționăm că la îmbunătățirea legislației electorale și la aducerea practicii electorale în conformitate cu standardele europene au contribuit și recomandările misiunilor internaționale de observare a alegerilor desfășurate în Republica Moldova. Astfel, eforturile de reformă electorală s-au încheiat cu aprobarea noului Cod Electoral la 8 decembrie 2022, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2023. În context, Comisia de la Veneția a Consiliului Europei a remarcat evoluțiile pozitive privind conformarea cu recomandările anterioare ale OSCE/BIDDO și ale Comisiei de la Veneția, în totalitate sau în mare parte¹. Autoritățile naționale au beneficiat de expertiza consultativă a Consiliului Europei la elaborarea Codului electoral din 8 decembrie 2022 în cadrul proiectului Consiliului Europei „Îmbunătățirea practicilor electorale în Republica Moldova”, implementat în țara noastră începând cu anul 2020. Totodată, acest act legislativ a dat startul reformei electorale atât sub aspectul profesionalizării Comisiei Electorale Centrale și a aparatului său, permanentizării consiliilor electorale de circumscripție de nivelul II, cât și al consolidării capacităților de organizarea și desfășurare a alegerilor în conformitate cu bunele practici și standarde europene, al supravegherii și controlului finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale, al reflectării echidistante a campaniilor electorale de mass-media, al combaterii dezinformării, al statuării rolului alegerilor regionale și a Consiliului Electoral Central al UTA Găgăuzia și alte aspecte instituționale importante în asigurarea dreptului cetățenilor Republicii Moldova de a alege și de a fi ales, precum și în extinderea monitorizării a operațiunilor electorale din partea observatorilor naționali și internaționali.

Putem observa că eforturile Republicii Moldova premergătoare adoptării Codului electoral, fiind asistate de Proiectul menționat al Consiliului Europei, au contribuit, în iunie 2022, la intenția Comisei Europene de a recomanda ca statului nostru „să i se ofere o perspectivă de a deveni membră a Uniunii Europene” și „să i se acorde statutul de țară candidată”, cu înțelegerea că sunt luate măsuri, printre altele, pentru „a aborda deficiențele identificate de OSCE/BIDDO și Consiliul Europei/Comisia de la Veneția”. Instituțiile moldovenești consideră că reforma electorală este o parte importantă a pachetului de implementare a reformelor-cheie în domeniul guvernării, justiției și statului de drept².

Întru alinierea legislației electorale a Republicii Moldova și a practicilor organelor electorale la standardele europene, Consiliul Europei a acordat expertiză la

1 Opinia comună a Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDDO din 24.10.2022 (proiectul Codului Electoral), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)025](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)025)

2 Opinia comună a Comisiei de la Veneția and OSCE/BIDDO din 24.10.2022 (proiectul Codului Electoral), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)025](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)025)

elaborarea a 12 regulamente și instrucțiuni în domeniul electoral, subsecvente Codului electoral din 8 decembrie 2022, ținând cont de recomandările Comisei de la Veneția, ale Congresului Puterilor Locale și Regionale, ale GRECO și ale misiunilor internaționale de observare a alegerilor adresate autorităților moldovenești. Toate acestea eforturi au fost menite să creeze mecanismul de aplicare a noului Cod electoral în scopul desfășurării alegerilor locale generale din noiembrie 2023, a alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, precum și a altor scrutine electorale, inclusiv a celor regionale. Printre actele normative elaborate cu sprijinul Consiliului Europei și aprobate de Comisia Electorală Centrală se enumeră cele privind finanțarea activității partidelor politice, soluționarea litigiilor electorale de către organele electorale, certificarea funcționarilor electorali, reflectarea campaniilor electorale în mass-media, compensarea cheltuielilor suportate din bugetul de stat pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pentru funcția de primar și altele³.

Au fost depuse eforturi susținute pentru elaborarea mecanismului de realizare a Legii nr. 294/2007 cu privire la partidele politice, și anume a art. 31 alin. (1) care prevede că „Partidele politice ale căror venituri sau cheltuieli anuale depășesc un milion de lei sunt obligate să efectueze auditul rapoartelor privind gestiunea financiară cel puțin o dată la 3 ani. Raportul de audit, împreună cu raportul anual privind gestiunea financiară a partidului politic, va fi expediat Comisiei Electorale Centrale, iar în cazul în care partidul politic a beneficiat de alocații de la bugetul de stat – și Curții de Conturi.”⁴. Astfel, cu suportul Consiliului Europei, la finele anului 2024, a fost elaborată Metodologia de efectuare a auditului și de verificare a partidelor politice din Republica Moldova. După consultările cu Banca Națională a Moldovei, Comisia Națională a Pieței Financiare, Ministerul Finanțelor, Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Moldova, această metodologie urmează a fi examinată de Comisia Electorală Centrală.

La asigurarea integrității procesului electoral și la menținerea ordinii publice în cadrul întregii perioade electorale a contribuit și Manualul operațional (ghid) pentru ofițerii de poliție, elaborat de experții Consiliului Europei, care are menirea să-i ghideze pe angajații poliției în asigurarea ordinii publice atât în ziua alegerilor, cât și pe parcursul întregii perioade electorale. Astfel, angajații poliției naționale dispun de un instrument metodologic care explică pașii și acțiunile privind menținerea ordinii publice și identificarea și documentarea încălcărilor specifice perioadelor electorale. Este de menționat că manualul a fost completat și ajustat în urma analizării modului de aplicare și a eficienței acestuia în cadrul alegerilor generale locale din toamna anului 2023, dar și pentru perioada alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024. De asemenea, acest manual a fost

3 Îmbunătățirea legislației secundare în domeniul electoral – Oficiul Consiliului Europei la Chișinău, <https://www.coe.int/ro/web/electoral-assistance/-/improving-by-laws-in-electoral-field>

4 Legea nr. 294/2007 privind partidele politice. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 42-44, art. 119, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141512&lang=ro

utilizat și de formatorii și formatoarele Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral la instruirile reprezentanților organelor de drept în anul 2023 și 2024.

O menționare separată o merită contribuția Consiliului Europei la implementarea noii metode alternative de vot pentru cetățenii Republicii Moldova din diaspora – votul prin corespondență (poștă). Astfel, la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova a fost elaborată Opinia Comisiei de la Veneția din 24.06.2024 asupra Legii nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență. Opinia, în fond, este una pozitivă, conținând totodată și unele recomandări către autoritățile naționale. Spre exemplu, ca autoritățile Republicii Moldova să se asigure că „orice modificări viitoare ale legislației electorale sunt adoptate prin consens larg, după consultări publice ample cu toate părțile interesate relevante, cu mult timp înainte de alegeri, asigurând, astfel, încrederea în procesul electoral”⁵.

În scopul elaborării mecanismului de aplicare a legii, Comisia Electorală Centrală (CEC) a beneficiat de asistența de expertiză din partea Consiliului Europei în elaborarea următoarelor acte consecvente legii: Instrucțiunea privind procedura de numărare, totalizare, centralizare și afișare⁶ a rezultatelor, aprobată prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2689/2024; Instrucțiunea privind identificarea alegătorilor de la distanță prin mijloace digitale aprobată prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2688/2024; Instrucțiunile pentru alegător privind procedura de efectuare a votării, completarea buletinului de vot, transmiterea plicului propriu-zis și asigurarea secretului votului, aprobate prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2692 din 12.08.2024.

Tot acest sprijin consolidează baza legală și instituțională electorală în perspectiva armonizării/ajustării eminente în viitor la prevederile Recomandării (UE) 2023/2829 a Comisiei din 12.12.2023 referitoare la procese electorale incluzive și reziliente în Uniune și la consolidarea caracterului european și a desfășurării eficiente a alegerilor pentru Parlamentul European. Or, acesta va fi unul dintre angajamentele autorităților Republicii Moldova în cadrul screeningului bilateral și al armonizării legislației, Clusterul 1 cu secțiunea „Funcționarea Instituțiilor Democratice”, domeniu aflat în responsabilitatea Ministerului Justiției și care este parte integrantă din legislația UE și se alătură celor 33 de capitole care tratează aspecte esențiale ale politicilor UE, pe care Republica Moldova va trebui să le negocieze cu fiecare stat membru al UE.

Analizând sprijinul pentru alinierea legislației și a practicilor electorale ale Republicii Moldova la practicile europene, trebuie de reținut și capacitatea magistraților, în special al judecătorilor și procurorilor, în ceea ce privește examinarea litigiilor

5 Opinia Comisiei de la Veneția din 24.06.2024 asupra Legii nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență, https://www.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/2024/CDL2024022.pdf

6 Legea nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 202–204, art. 289.

electorale și investigarea încălcărilor legislației privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. La acest scop au contribuit multiplele seminare și instruiți tematice organizate cu sprijinul și expertiza nemijlocită a Consiliului Europei, dar și dezvoltarea cursului de învățare la distanță pentru magistrați, bazat pe jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului și practica instanțelor judecătorești naționale în examinarea litigiilor și contestațiilor electorale. Acest e-curs este omogen structurii cursurilor HELP (Human Rights Education for Legal Professionals – Educația în Domeniul Drepturilor Omului pentru Profesioniștii în Domeniul Juridic) ale Consiliului Europei⁷ și a fost elaborat de consultanții Consiliului, în parteneriat cu Institutul Național al Justiției, Comisia Electorală Centrală și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral.

În contextul angajamentului Republicii Moldova de a combate discursul instigator la ură și sexismul în alegeri, Consiliul Europei a dezvoltat și a lansat campania de sensibilizare a populației „Nu tolera sexismul. Raportează-!”, lansată inițial la 27 aprilie 2023 și replicată la 26 aprilie 2024, înaintea alegerilor locale generale din anul 2023 și, respectiv, a celor prezidențiale din anul 2024. Campania a conjugat semnificativ eforturile Comisiei Electorale Centrale, ale Consiliului Audiovizualului, ale poliției și ale organizațiile societății civile de a preveni și combate mai eficient sexismul, hărțuirea și violența bazată pe gen în alegeri.

Acțiunile analizate în acest articol au fost întreprinse și finanțate în cadrul Planului de Acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021–2024 și vor fi amplificate în baza Planului de Acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025–2028, compartimentul 2.6.3. *Guvernanța și Dialogul Democratic – Societatea Civilă. Alegeri*. Totodată, este imperios să menționăm că aceste acțiuni sunt coroborate cu Declarația de la Reykjavik⁸ din mai 2023, care a fost adoptată la summitul celor 46 de șefi de state și de guverne ale Consiliului Europei și care a enunțat al 2-lea din cele 10 principii – organizarea alegerilor și referendumurilor în conformitate cu standardele internaționale⁹ (Anexa III la Declarația de la Reykjavik).

Concluzii

Asistența Consiliului Europei oferită Republicii Moldova, începând cu 1995, în domeniul respectării drepturilor omului, al democrației și al statului de drept, inclusiv al dreptului de a alege și de a fi ales, a avut un impact semnificativ în alinierea legislației și practicii electorale democratice la standardele și principiile internaționale și europene, fapt confirmat prin avizele relevante ale Comisiei de la Veneția și prin

7 Platforma HELP, <https://help.elearning.ext.coe.int>

8 Declarația de la Reykjavik a șefilor de state și de guverne ale Consiliului Europei din 16–17 mai 2023.

9 Reykjavík Principles for Democracy. Appendix III of the Reykjavík Declarationn nexa III, <https://www.coe.int/en/web/steering-committee-on-democracy/10-principles-for-democracy>

recomandările Comisiei Europene analizate mai sus. Cu toate acestea, reiterăm recomandarea Consiliului Europei/Comisiei de la Veneția, care mai este valabilă pentru autoritățile Republicii Moldova, ca orice modificare a legislației electorale să fie adoptată prin consens larg, după consultări publice ample cu toate părțile interesate relevante, cu mult timp înainte de alegeri, asigurând, astfel, încrederea în procesul electoral.

Asistența de expertiză și cooperarea tehnică cu Consiliul Europei au permis Republicii Moldova să consolideze, într-o măsură perceptibilă, excelența și reziliența instituțională a administrației electorale și lansarea reformei electorale. Acest proces s-a cristalizat prin adoptarea Codului electoral pe 8 decembrie 2022 și prin implementarea parțială a votului prin corespondență pentru cetățenii Republicii Moldova din 6 țări (Canada, Statele Unite ale Americii, Suedia, Norvegia, Finlanda, Islanda) în cadrul celor 2 scrutine din 20 octombrie 2024 – alegerile prezidențiale și referendumul republican constituțional cu privire la introducerea modificărilor în Constituția Republicii Moldova legate de parcursul european al țării.

Suportul Consiliului Europei a fost și este menit, de asemenea, să sprijine eforturile țării noastre de a-și onora obligațiile în calitate de stat membru al Consiliului Europei, inclusiv prin prisma Declarației de la Reykjavik menționată mai sus.

Planul de Acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025–2028 reflectă recomandările din avizul Comisiei Europene privind cererea de aderare a Republicii Moldova la UE, emis în iunie 2022, constatările și recomandările din raportul Comisiei Europene privind Republica Moldova, publicat în noiembrie 2023, în care Comisia recomandă Consiliului Europei să deschidă negocierile de aderare. Planul de Acțiune al Consiliului Europei reflectă și decizia Consiliului Europei din 14–15 decembrie 2023 de a deschide negocieri de aderare cu Republica Moldova și de a aproba, la 21 iunie 2024, cadrul de negociere. Prin urmare, sprijinul acordat Republicii Moldova în punerea în aplicare a standardelor Consiliului Europei, în special în alinierea cadrului legislativ și instituțional în domeniul electoral, va contribui la o mai autentică exercitare a dreptului cetățenilor de a alege și de a fi aleși și la armonizarea cadrului legislativ național cu cel al UE în domeniul menționat.

Bibliografie

1. Planul de acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021–2024, <https://coe.mfa.gov.md/ro/content/planul-de-ac%C8%9Biuni-al-consiliului-europei-pentru-republica-moldova-pentru-perioada-2021-2024> (accesat la data de 10.11.2024).
2. Council of Europe has adopted the Action Plan for the Republic of Moldova, <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/-/council-of-europe-adopts-new-action-plan-for-republic-of-moldova> (accesat la data de 14.11.2024)

3. Declarația de la Reykjavik a șefilor de state și de guverne ale Consiliului Europei din 16–17 mai 2023, <https://rm.coe.int/native/0900001680ab40c1> (accesat la data de 10.11.2024).
4. Codul electoral al Republicii Moldova nr. 325/2022, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 426–427, art. 770.
5. Opinia comună a Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDDO din 24 octombrie 2022 (proiectul Codului Electoral), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)025](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)025) (accesat la data de 10.11.2024).
6. Opinia Comisiei de la Veneția din 24 iunie 2024 asupra Legii nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2024\)022-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2024)022-e) (accesat la data de 13.11.2024).
7. Opinia Comisiei Europene asupra cererii Republicii Moldova pentru obținerea statutului de membru al Uniunii Europene, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/0e2c1ba2-a821-439a-b697-101014d372c7_en?filename=Republic%20of%20Moldova%20Opinion%20and%20Annex.pdf (accesat la data de 14.11.2024).
8. Îmbunătățirea legislației secundare în domeniul electoral, <https://www.coe.int/ro/web/electoral-assistance/-/improving-by-laws-in-electoral-field> (accesat la data de 10.11.2024).
9. Legea nr. 294/2007 privind partidele politice, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 42–44, art. 119.
10. Legea nr. 109/2024 privind implementarea parțială a votului prin corespondență, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 202–204, art. 289.
11. Recomandarea (UE) 2023/2829 a Comisiei Europene din 12.12.2023 referitoare la procese electorale incluzive și reziliente în Uniune și la consolidarea caracterului european și a desfășurării eficiente a alegerilor pentru Parlamentul European, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023H2829> (accesat la data de 11.11.2024).
12. Instrucțiunea privind procedura de numărare, totalizare, centralizare și afișare a rezultatelor votării prin corespondență, aprobată prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2689/2024, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 364–366, art. 666.
13. Instrucțiunea privind identificarea alegătorilor de la distanță prin mijloace digitale, aprobată prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2688/2024, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 355–357, art. 646.
14. Instrucțiunile pentru alegător privind procedura de efectuare a votării, completarea buletinului de vot, transmiterea plicului propriu-zis și asigurarea secretului votului, aprobate prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 2692/2024 privind unele particularități de organizare și desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, <https://a.cec.md/ro/>

[privind-unele-particularitati-de-organizare-si-desfasurare-a-alegerilor-pentru-2751_110600.html](#) (accesat la data de 15.11.2024).

15. Cursurile Consiliului Europei de învățare la distanță HELP (Human Rights Education for Legal Professionals – Educația în Domeniul Drepturilor Omului pentru Profesioniștii în Domeniul Juridic), <https://help.elearning.ext.coe.int> (accesat la data de 10.11.2024).

THE IMPACT OF MULTI-PARTY SYSTEM ON THE MINORITY REPRESENTATION IN THE DEMOCRATIC COUNTRIES

IMPACTUL SISTEMULUI PLURIPARTID ASUPRA REPREZENTĂRII MINORITĂȚILOR ÎN STATELE DEMOCRATICE

Victoria BEVZIUC

Ph D in Political Science, lecturer

Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University

<https://orcid.org/0000-0001-9189-641X>

Sergiu ROADEDEAL,

Bachelor's Degree in International Relations

The multi-party system plays a crucial role in fostering democratic governance and political inclusivity. It ensures that a wide range of social, ethnic, and political groups have representation in the government, promoting a more comprehensive and nuanced approach to policymaking. This diversity in political representation helps to address the varied interests of the population, reduce the risks of marginalization, and enhance social cohesion. Consequently, the multi-party system is fundamental to the stability, responsiveness, and legitimacy of Moldova's democratic institutions.

Key words: multi-party system, election, democracy, minority

Sistemul multipartid joacă un rol crucial în promovarea guvernării democratice și a incluziunii politice. Acesta asigură reprezentarea unui spectru larg de grupuri sociale, etnice și politice în guvern, promovând o abordare mai cuprinzătoare și mai nuanțată a procesului de elaborare a politicilor. Această diversitate în reprezentarea politică contribuie la abordarea intereselor variate ale populației, reducerea riscurilor de marginalizare și consolidarea coeziunii sociale. Prin urmare, sistemul multipartid este fundamental pentru stabilitatea, capacitatea de răspuns și legitimitatea instituțiilor democratice ale Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: sistem multipartid, alegeri, democrație, minoritate

Introduction.

Some theoretical aspect on multi-party system and ethnic democracy

Multi-party system is a concept in political science, and in such a system, multiple political parties are present, representing people who support the same ideology. The evolution of democracy has influenced the emergence and development of the multi-party system. The advancement of human rights has also contributed to various aspects of this evolution¹. Here, we can also mention the importance of respecting human rights, as discrimination is considered a crime against humanity. Most of these acts were committed against people of other ethnicities, who are often minorities in certain states.

Multi-party systems can be found in countries with a high level of democracy and significant ethnic minorities. Many parties are not only ideologically oriented but also focused on national minorities, serving to protect their interests².

The argument for the creation of a multi-party system based on minority representation is that it is their right, and according to democratic principles, they deserve to be represented in state institutions. Therefore, we can also refer to civil rights and human rights, where, regardless of national identity, ethnic minorities have the right to organize into political parties and participate in the political life of the country.

In the case of minority representation, a multi-party system is vital because it allows minorities to form parties that can participate in elections, support their interests, and protect them through the country's legislation. In the case of minority representation, a multi-party system is vital because it allows minorities to form parties that can participate in elections, support their interests, and protect them through the country's legislation. This is normal in democratic countries and must be respected because ethnic minorities, located in certain regions of the state, also contribute to the central government's development. As a democratic principle, they have full rights to form political groups with their own ideology to represent, protect, and participate in the state's policy-making. This can bring significant benefits, fostering tolerance and peace in society, which positively impacts the democratic index.

The model for the creation of a multi-party system in the political systems of states is based on the necessity of democracy and the inclusion of minorities in state governance, as they have full rights. Therefore, the multi-party system can be defined as a fundamental pillar of democracy. If we analyze statistics regarding the level and index of democracy, we see that states with normal or high levels of democracy also

1 Robert G. Moser, 2012. Electoral Systems and the Representation of Ethnic Minorities: Evidence from Russia.

2 John Crowley, 2010. The Political Participation of Ethnic Minorities.

have such systems in their state institutions, ensuring the representation of ethnic minorities. Additionally, we can see that these minorities have their own parties and groups and actively participate in state institutions and elections³. The multi-party system positively influences society by making it more tolerant, liberal, open-minded, and democratic⁴. Most of these statements are valid, as the more the ethnic majority is open to different cultures and ready to collaborate, study, and work with them on equal terms, the more tolerant and progressive society becomes. This can bring significant benefits to the state, as a liberal and peaceful society toward minorities will raise the democracy index and stabilize society. In turn, this will also improve international relations by fostering better connections with democratic states, attracting investment opportunities, and boosting collaborations among states and political actors, positively influencing the state's image and status on the international stage.

Democratic countries with such a system benefit significantly from it, as the multi-party system greatly improves relations between countries, which is a major advantage in international relations. It also positively influences society and the development of the state. According to many comparisons, we see that Scandinavian states demonstrate tolerance toward foreign minorities with different cultures, religions, and appearances. Thanks to this, they attract new people who contribute to the state's development. In this regard, it is worth mentioning that ethnic minorities and the multi-party system help harmonize relations with neighboring states. Romania is an example of this, as it hosts a large Hungarian minority on its territory. The Romanian government grants them full civic rights and the ability to participate in political life through the DAHR party. This approach has allowed Romania to harmonize and stabilize its relations with Hungary, bringing significant benefits to the international relations between the two states. It has also contributed to regional stability, as there is no hostile attitude between them that could lead to a military conflict.

In politics, the multi-ethnic concept can be referred to as multiculturalism, a theory that represents groups of people in a state who differ from the dominant nationality in terms of race, religion, culture, language, and other aspects. This theory primarily focuses on respect, anti-discrimination, and providing help and support for immigrants or people of other ethnicities. To integrate into society, they are granted citizenship, and over time, they become part of the state, ensuring them the human rights that all individuals, regardless of ethnic background, are entitled to⁵. In international relations, the multi-ethnic concept plays a role in political dialogue between countries. There are many examples of how ethnic issues

3 Peter Tasker. 2012. The flawed 'science' behind democracy rankings.

4 Kris Dunn, Salomon Orellana & Shane Singh, 2009. Legislative Diversity and Social Tolerance: How Multiparty Systems Lead to Tolerant Citizens.

5 Vejai Balasubramaniam (2020), Ethnic Politics and Multicultural Societies.

and problems within a state have escalated into conflicts and civil confrontations, negatively affecting the state.

In the present day, we can see how democracy has influenced the resolution of many ethnic conflicts. It has been very effective, managing to reduce interethnic hatred and promote tolerance and respect among nations and people of different ethnicities.

The multi-party system has also played a role in the theory of the multi-ethnic concept, as it has established laws, rights, and facilities for ethnic minorities to participate in the political arena of the state under a democratic regime. Most of them are born in that state and have contributed to the development of the country. This highlights the importance of democracy in granting equal rights to minorities and the role of the multi-party system, which allows minorities to create their own political parties and participate in governing the state, further contributing to its development. Therefore, according to theories such as neo-liberalism, the lack of representation of ethnic minorities in the political life of the state can be considered a form of discrimination. In modern times, this is regarded as a serious violation of human rights, as it contradicts democratic and liberal norms. The concept of minorities is a highly complex aspect of politics. For example, the crimes of the Second World War, which were based on national identity, serve as a reminder that in the 21st century, any discrimination in politics against ethnic minorities is inadmissible. Such actions could lead to repeating the mistakes of the past, which our generation must avoid at all costs⁶.

In the 21st century, the multi-ethnic concept represents an important aspect of politics, especially regarding the efficiency of democracy. There are many cases that show how democracy and the proper respect for human rights have influenced the fate of the state. We consider that in a multi-ethnic state, democracy plays a crucial role in society and among different nationalities, as it is the foundation of human rights and respect for human dignity. We can analyze examples of many states with a high democratic index, where democracy has positively transformed the state by ensuring that discrimination is not allowed and is diminished by the law. This fosters harmony and peace in society, preventing any violent actions between ethnicities.

As we mentioned, nowadays we can observe a tendency among all states to respect and promote multiculturalism. This concept and phenomenon have been influenced by high migration from third-world countries to first-world countries. There is a noticeable trend of globalization, and by analyzing the ethnic structure of many countries, we notice that foreign ethnicities have started to grow due to mass migration and changes in borders⁷.

6 Deacy, Susan (2008). Athena. London and New York.

7 Michelle Williams (2019), *The Multicultural Dilemma Migration, Ethnic Politics, and State Intermediation*.

In politics, there is a special term called “ethnic policy”, which refers to the central government’s political management of ethnic minorities.

Ethnic democracy is a system that provides all core ethnic groups with equal civic rights and ensures equality with the dominant national group. In an ethnic democracy, all core ethnic groups can participate in the political life of the state, regardless of cultural and national differences. By holding citizenship, they have equal rights with the dominant national group to participate in politics, emancipate themselves, create their own parties, and protect their interests within the state.

This type of ethnic policy concept can be observed only in democratic countries, where human rights take precedence over ultra-nationalistic ideas. Therefore, for such a policy to be established, certain conditions must be met, such as:

- The core ethnicity must constitute the majority of the country, representing more than 90 percent of the population.
- Other ethnic groups form a significant minority, representing less than 5 percent of the population.
- The majority and minority belong to the same indigenous group and share approximately the same language and culture.
- Democracy predominates in both society and politics.
- The minority ethnicities consist primarily of immigrant groups.
- Minorities are divided into multiple groups that differ from each other.
- International involvement is present.
- The democratic government is supported by the majority of the ethnic population, and democracy and tolerance prevail⁸.

Ethnic policy represents an important factor in state governance, as establishing necessary reforms to stabilize the social and inter-ethnic situation can lead to positive outcomes, including improved relations between ethnicities and greater collaboration and peace among states. Therefore, it mostly depends on the government. If the ruling class of the state is democratic and liberal, they would implement reforms based on democratic equality for all citizens, regardless of their ethnicity. Such reforms would ensure civil and political rights, allowing minorities to create political parties and participate in the country’s leadership, which is crucial for the state’s development.

⁸ Smooha, S. The model of ethnic democracy Archived June 2, 2010, at the Wayback Machine, European Centre for Minority Issues, 2001. p. 24. Florian Bieber, Stefan Wolff (2009), The Ethnopolitics of Elections.

1. Multi-party system and minority representation

The multi-party system is not only dependent on the majority ethnic group of a country but also on minority ethnic groups. There are numerous examples of minorities creating political parties to protect and represent their rights and interests within state institutions⁹. There are many factors that have influenced the development of the multi-party system and ethnic minorities:

- A high index of democracy, because if a state has democratic institutions and its citizens are oriented toward liberalism, they will allow and support diverse opinions and rights for minorities¹⁰.
- Tolerance within society, because if the citizens of a country are tolerant and open-minded, this would lead to the emergence of a multi-party system with diverse ideologies and minority representation.
- A high Human Development Index, because if we analyze countries with a high HDI, we can observe that these countries also have a high democracy index, and their populations are more progressive.

One of the main trends contributing to the creation of a multi-party system and minority representation is the political situation in the world, which has significantly influenced the future development of states. For example, high immigration from third- and second-world countries to first-world countries has greatly shaped democracy, civic rights, and political rights in many nations, providing minorities with opportunities to participate in politics.

The multi-party system represents an important factor in citizens' engagement in political life. When people are part of a political party, they become more engaged in politics and motivated to advocate for changes that improve the state. According to liberalism theory, the main actors on the political arena are politicians and people affiliated with political groups. They serve as the primary representatives of the state, making decisions and implementing reforms to govern the country¹¹. Liberalism supports the importance of a multi-party system in representing minorities, as it is considered one of the best ways to safeguard democratic and civic rights for ethnic minorities. This enables their participation in politics and active involvement in the state's policy-making process.

We must not forget that democracy also supports the preservation of civic and political rights for minorities, as they are citizens of the state and have contributed

9 Florian Bieber, Stefan Wolff (2009), *The Ethnopolitics of Elections*.

10 Amel Ahmed (2010), *Democracy and the Politics of Electoral System Choice Engineering Electoral Dominance*.

11 Sarah A. Binder (2019), *Minority Rights, Majority Rule Partisanship and the Development of Congress*.

to the country's development. Furthermore, minorities in some countries enjoy privileges in certain political areas and state sectors due to their contributions.

1.2. Romanian multi-party system and Hungarian minority representation

The multi-party system and minority representation have a significant impact on international relations. The case of Romania and Hungary, where Romania hosts a large number of Hungarians living on its territory, demonstrates how the constitution and official institutions of Romania allow for a multi-party system, including ethnic parties with ideologies focused on minority interests. Thanks to this, DAHR, an ethnic party, participates in the political life of Romania by holding seats in parliament and representing the opposition. It is important to note that their civil and human rights are respected, and this party has frequently played a significant role in the Romanian political arena, contributing greatly to the stabilization of relations between Romania and Hungary. This collaboration brought many benefits for both countries, influencing the development of democracy and ethnic minority rights. It helped Romania progress in various state spheres, particularly in social and diplomatic relations with its neighbor, Hungary. Therefore, it should be noted that DAHR, as an ethnic party in Romania, has participated in representing the country's minorities and influenced policy-making in both countries, but primarily in Romania¹². Romania's multi-party system is characterized by a diversity of political parties, each representing different ideologies, regional interests, and social groups. This pluralism is essential for democratic representation, as it allows citizens to choose from a variety of options that best align with their preferences and values. The presence of multiple parties ensures that no single group dominates. The multi-party system in Romania also allows for better representation of minority groups and regional interests. Smaller parties that represent specific ethnic, regional, or interest-based groups can gain a foothold in the political process, ensuring that diverse voices are heard. This is crucial for maintaining social cohesion and addressing the needs of all segments of society in the political landscape, fostering a more balanced and inclusive approach to governance¹³.

Since the beginning of its democratic era in 1989, Romania has undertaken significant reforms to develop democracy, human rights, and civil and political rights. These reforms have brought many positive outcomes in political and social spheres. However, Romania still faces many challenges, exacerbated by factors such as corruption, poverty, foreign influence, and discrimination.

The Hungarian minority represents the largest ethnic minority in Romania. According to the 2021 Romanian census, there are approximately 1,500,000

12 Nordsieck, Wolfram. 2020. "Romania". Parties and Elections in Europe. Retrieved 18 December.

13 Licia Cianetti. 2010. "The Quality of Divided Democracies Minority Inclusion, Exclusion, and Representation in the New Europe".

Hungarians, most of whom are located in Transylvania and Banat¹⁴. Hungarians lived in these territories before the Trianon Treaty of 1920 and have strong historical bonds with Transylvania and Banat. Historically, there were numerous political and territorial disputes. However, through the UN and the EU, of which both Romania and Hungary are members, a resolution to these disputes was found. Romania also agreed to protect and respect the human and civil rights of Hungarians living on Romanian territory.

The Democratic Alliance of Hungarians in Romania (DAHR) is a minority political party focused on representing the interests of the Hungarian minority in Romania. It was founded in 1989 after the fall of the communist regime. DAHR has participated in many parliamentary elections between 1990 and 2020, securing seats in the Romanian Parliament.

According to article 4.2 of the Law 68/1992 the Democratic Alliance of Hungarians in Romania is not a legal registered party but it assimilates as an organization based on minority representation in Romania of political from electoral point of view. DAHR incorporate such features like minority representation through culture, language, religion, history and political interests of Magyars from Romania as they represent the largest minority group and have an important part in Romanian political and social life.

In conclusion, the Democratic Alliance of Hungarians in Romania has an important impact on the Romanian state as a democratic country with a multi-party system and minority representation rights. This party represents the interests of Magyar minority in Romania and promotes the interests and culture and ethnical identity of Hungarians that are located in Romania. Therefore, we must mention that there are some problems regarding the activity of this party, because some officials accused that DAHR supports Hungarian irredentism and wants the unification of Transylvania with Hungary. Also some sources mentioned that DAHR supports the autonomy of Székely land. The government in Bucharest opposes these actions, and in our opinion, such political initiatives may negatively affect Romanian interests. This country having good democratic index and protection of human and civil rights it allows minorities to express their opinions and interests which is very good for a democratic state where it allows different ideologies and opinions to have voices in region and state level¹⁵.

In 1991, the Republic of Moldova gained its independence from the Soviet Union, of which it used to be a part. In the Soviet Union, there was a one-party system where the Communist Party of the Soviet Union held absolute power, as the authoritarian regime affected all 15 republics of the Soviet Union. After the fall of the Soviet Union,

¹⁴ Székely, István (3 January 2023). *Mintha városok ürrültek volna ki*.

¹⁵ Terry, Chris. *Democratic Union of Hungarians in Romania (UDMR). The Democratic Society*. 2019.

all 15 post-Soviet countries gained independence, entering a period of transition that brought many negative effects on state politics and society. The Republic of Moldova was also affected by this transition from communism to democracy, as it experienced a hybrid regime for a long period. This impacted the multi-party system, leading to a period of dominance by one party over the entire system¹⁶.

2. Multi-party system in Republic of Moldova and ethnic democracy

The evolution of the multi-party system in the Republic of Moldova has deep roots, beginning with its independence in 1991. The new pro-democratic government started implementing reforms to democratize the state, allowing people to engage in the political life of their country. Additionally, minorities were granted the right to create political parties, entities, and communities to represent their interests and ambitions in various state institutions.

As of 2024, there are 82 officially registered parties, according to the Agency of Public Services. In this way we can say that Republic of Moldova have multi-party system and they can activate officially without any restrictions and protect their ideology and develop it through whole territory of Republic of Moldova in this way we can mention that multi-party system activates efficient. One example of the many parties in the Republic of Moldova is PSRM, which promotes an ideology focused on protecting the interests of the Russian-speaking population in Moldova and influences many decision-making processes. Therefore, PSRM have supportive attitude to minorities like Bulgarians, Gagauzians, Ukrainians etc. This party is considered multi-ethnic in orientation, as it includes many members from various Russian-speaking ethnic groups¹⁷.

2.1. Post-Independence Period of 1991–1999 in development of multi-party system and consolidation of Russia supported separatist politics

The Post-Independence Period of 1991–1999 in the Republic of Moldova was marked by political turbulence due to distinct sub-periods in which different parties dominated the political sector, particularly from 1990 to 1994. The Popular Front of Moldova was a pro-Western, pro-democratic, and pro-independence party that supported and influenced Moldova's liberalization from the Soviet Union. Additionally, the Popular Front was a pro-nationalist and pro-unionist party, advocating for union with Romania due to cultural, historical, and linguistic similarities. This caused dissatisfaction among ethnic minorities such as Gagauzians, Russians, Ukrainians, and Bulgarians, whose primary language of communication was Russian. The Popular Front of Moldova held a different vision, supporting Romanian nationalism and decommunization, which aimed to secure Moldova's

¹⁶ Unimedia. 31 May 2017.

¹⁷ Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), 25 February 2015.

independence and dismantle the communist regime. The policies of the Popular Front of Moldova created significant challenges in Gagauzia, as the region sought to proclaim independence and break away from the Chisinau government, which was anti-Russian and pro-Western. The Transnistria region, after the 1992 war supported by Russia¹⁸, proclaimed its independence from the Chisinau government by establishing a separatist administration in Tiraspol. This resulted in a frozen conflict, primarily political and economic rather than nationalist, as there was no ethnic hatred but rather political and economic interests of Russia aimed at maintaining its influence in the Republic of Moldova¹⁹.

In 1994, after the parliamentary elections, the Agrarian Party of Moldova won the majority in the Parliament, securing 56 seats. They remained in power from 1994 to 2001, changing their name and factions over time, although their ideology stayed the same. In 1994 Agrarian Party of Moldova adopted the Constitution of Republic of Moldova. The Constitution of Moldova guarantees equal rights and freedoms for all citizens, regardless of ethnicity. To prevent conflicts, Moldova ratified several international treaties, including the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter for Regional or Minority Languages. During that period, the Republic of Moldova faced significant economic and political struggles, making it difficult to consolidate the country. The Agrarian Party of Moldova had pro-Russian position and wanted to develop economic and political relations with Russian Federation, because Moldova depended a lot economically on Russia. Therefore, Moldova political elites wanted to have warm relation with Russia²⁰.

During the Post-Independence Period, Moldova faced significant economic and political struggles, as well as separatist conflicts involving national minorities. However, after 1994, most of these issues were managed, and a dialogue was established to prevent further escalation.

2.2. The consolidation and development of multi-party system 2009–2024 and minority representation problems

The consolidation and development of the multi-party system continued in the 2000s, and even today, we see the emergence of new parties with diverse ideologies and political programs. That boosted the development of democratic norms and values, as creating a political party became easier and Moldovan citizens got opportunity to engage in the political life of their country. Between 2001 and 2009, the Communist

18 Războiul de pe Nistru din 1992, 30 ani după, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 4–5 martie, Chișinău, 2022 https://conferinte.stiu.md/sites/default/files/evenimente/Razboi%20Nistru_Culegere%20articole_web%20%281%29.pdf

19 Kolstø, Pal. Political Construction Sites: Nation-building in Russia and the Post-Soviet States. Westview Press, 2000.

20 Charles King, 2000. The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture, Hoover Institution Press.

Party led by Vladimir Voronin remained in power and held significant dominance over Moldova's political life. During that period, pro-democratic and pro-European forces consolidated their power following the events of 7 April 2009, when mass protests and public unrest led to the Communist Party's resignation. After the 2009 parliamentary elections, a new pro-European government was established.

The new coalition between three main pro-European parties was formed by the Liberal Democratic Party, the Democratic Party, and the Liberal Party, leading to the creation of the Alliance for European Integration. This coalition influenced Moldova's path toward EU integration and the development of democracy. Between the 2010s and 2020s, many new parties were created and recognized by all state institutions, contributing to the political landscape of the Republic of Moldova. The political landscape has been described as a conflict between pro-European and pro-Russian parties, which have a long-standing rivalry reflecting broader geopolitical tensions in the region. The Republic of Moldova, as a multi-ethnic state, established Moldovan as the state language in its Constitution, which was changed to Romanian in 2023. The Constitution also guarantees the use and development of Russian and other languages within the territory of the Republic of Moldova²¹. Russian language was used by the majority of ethnic minorities from the south of the country and from the Transnistrian separatist region as language for education, preferring Russian TV programs or Russian speaking channels of information and pro-Russian parties.

In recent years, following the 2021 parliamentary elections, Moldova has witnessed changes in leadership and electoral outcomes. The Party of Action and Solidarity, which is pro-European, won the majority in parliament and aims to radically transform the political situation in Moldova in order to integrate faster in EU and to eliminate the high level of corruption and rise the economic growth²². The President of the Republic of Moldova, Maia Sandu, is actively involved in the political life of her country, supporting the development of democracy and Moldova's integration into the EU. The presidential figure plays an important role in democratic development and the dialogue between parties and minorities, which is very important in order to maintain good relations with all citizens of Republic of Moldova irrespective of their ethnicity²³.

Republic of Moldova has a long history with the multi-party system. Since gaining independence, numerous reforms have been implemented in the state-building system, adopting laws²⁴ and norms that allow for different parties. Therefore, we can mention the legal norms and policies that allow citizens to introduce their political ideologies into legislation at the regional level. Moldova, as a democratic

21 Constituția Republicii Moldova, Nr. 1, articolul 13.

22 Moldova pro-Europeans win resounding election victory. 13 July 2021.

23 Pro-European Maia Sandu Wins First Round of Moldova Election. Balkan Insight. 2 November 2020.

24 Lege Nr. 294, 2007 privind partidele politice.

state, has adopted necessary reforms to develop its internal political situation, enabling political parties to operate without restrictions. We consider that the main obstacle to the evolution of the multi-party system is the hybrid regime. While it allows small parties to function, there are still unofficial restrictions imposed by the ruling party. Such a regime significantly affects the political landscape, potentially leading to authoritarianism and a monopoly over the country's political institutions, preventing other parties from functioning or winning elections²⁵.

We can highlight the importance of the multi-party system for Moldova, as it allows people to choose parties with diverse ideologies. Through this system, members of these parties can be elected and participate in the political life of Moldova. Additionally, different ethnicities can contribute to the development of the multi-party system, potentially raising the country's democracy index and opening new opportunities²⁶.

The evolution of the multi-party system is a dynamic and complex process, as the Republic of Moldova has faced significant struggles with political stability and orientation. These challenges have affected the political system and the development of the multi-party system. For instance, the hybrid regime has maintained one party in power, limiting the emancipation and development of smaller parties and preventing them from gaining the electorate, which has negatively influenced the legislative power.

Efforts to ensure and protect minority representation and activity in Moldova's political institutions have included measures such as proportional representation in parliament, reserved seats for certain minority groups, and policies aimed at protecting minority rights and helping them integrate into the political and economic life of the Moldovan state. However, challenges remain, including issues related to discrimination, language rights, and political participation. Nonetheless, at a democratic level, it can be noted that many minorities in Moldova have the right to participate and contribute to society and politics. We consider that minority representation in Moldova is at a positive level, in line with democratic principles and civic rights.

2.3. Multi-party system, minority representation and international relations

The Republic of Moldova's multi-party system and minority representation are significant factors that influence the country's diplomatic engagements and relationships with other states and international organizations. They also have an important impact on both domestic and foreign policy. It is important to note that

25 Platon Frunțașu, Gheorghe Rusnac, 2021. Republica Moldova pe calea democratizării aspecte ale procesului de constituire a unui nou sistem politic.

26 Democracy Index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine (PDF). Economist Intelligence Unit. 2023.

the 1994 Constitution declares that the state protects minority rights, their culture, language, and use within the territory of the Republic of Moldova. In the context of international relations, the multi-party system and minority representation play an important role in stabilizing relations with other countries, especially neighbors. Moldova is a multiethnic country with many ethnic groups living within its borders. The state adopts a tolerant approach to their civic and human rights, which portrays Moldova on the international stage as a peaceful nation ready to collaborate and prioritize human rights over nationalism. This contributes to improved relations with other countries and international organizations, which is highly beneficial for the Republic of Moldova²⁷.

The Republic of Moldova's multi-party system implies that its government may change following elections, with new parties or coalitions introducing changes. This can potentially lead to shifts in foreign policy priorities, diplomatic ambitions, and strategies. Moldova has popular pro-Russian and pro-EU parties, which can influence the country's direction. These parties also have differing approaches to state management and relations with ethnic minorities. Different political parties may have varying approaches to international relations, including their engagement with neighboring countries. For instance, pro-EU parties tend to maintain positive relations with Romania and Ukraine, while pro-Russian parties often have colder relations with these neighbors, as they do not represent their interests in international relations, regional organizations, or global affairs. This can lead to radical changes in the Republic of Moldova's foreign policy positions, depending on the composition of the ruling coalition or the dominant party in parliament²⁸.

Moldova's diverse ethnic composition, including sizable Russian-speaking, Ukrainian, and Gagauz minorities, can influence its international relations and domestic policy. External actors, such as Russia, Ukraine, and Turkey, may have interests in protecting the rights and interests of these minority groups. Many of these countries also pursue geopolitical objectives to maintain their influence in the Republic of Moldova, particularly in regions like Transnistria and Gagauzia. Moldova's approach to minority rights and autonomy can influence its relations with neighboring countries and regional powers, helping stabilize relations and fostering peace negotiations. The separatist Transnistrian region is mostly populated by Russian speakers who tend to maintain good relations with Moscow and hold a negative view of Moldovan policies. Since independence, the political elite in Chisinau has generally leaned toward pro-EU and pro-Romanian stances. However, the separatist government accuses the Chisinau government of nationalism, a claim that constitutes false propaganda, as the Constitution guarantees equal rights for all minorities²⁹.

27 Moldova: An Insider Looks At The Pasat Case Radio Free Europe. 4 July 2005.

28 Moldova chaos: A guide to political parties and divided challengers. Archived from the original on 2018-02-05.

29 Constituția Republicii Moldova, nr. 1, 1994.

Moldova's unresolved conflict with the breakaway region of Transnistria, a frozen conflict, has significant implications for its international relations and greatly affects the security of the Republic of Moldova. The presence of Russian peacekeeping forces, which are effectively an occupying army illegally stationed in Transnistria, and the region's unrecognized status create challenges for Moldova's relations with Russia and other international actors, such as the Organization for Security and Co-operation in Europe, involved in conflict resolution efforts. The issue of minority rights and political representation in Transnistria is central to negotiations seeking a peaceful resolution to the conflict that satisfies both sides. However, this conflict is rooted in geopolitical interests rather than ethnic or national hatred. The Transnistria region holds significant economic and geostrategic value, and Russia seeks to maintain its influence in the region through pro-Russian propaganda in mass media, aiming to destabilize Moldova by inciting ethnic tensions. However, the Republic of Moldova, as a democratic state, offers equal civic and political rights to ethnic minorities. In this context, it is worth noting that the PSRM is the most pro-Russian and supportive of ethnic minorities, as it seeks to maintain good relations with the Russian Federation and fosters tolerant relations with Russian-speaking ethnic minorities. Moreover, the PSRM includes many members from ethnic minorities, such as Russians, Ukrainians, and Gagauzians.

Moldova's aspirations for European integration are closely tied to its domestic political dynamics, including minority representation and rights. The European Union has emphasized the importance of democratic governance, respect for minority rights, and the rule of law as prerequisites for closer ties with Republic of Moldova. Efforts to address minority issues and ensure inclusive governance can improve Moldova's prospects for integration into European institutions and becoming a full member of the European Union, which is the state's main ambition in international relations³⁰.

Conclusions

The Republic of Moldova's multi-party system and minority representation are strongly tied to its international relations in various ways. They influence diplomatic engagement with other states, European integration efforts through the adoption of new laws and reforms in the justice sector, conflict resolution processes in the Transnistrian region—which is separatist and uses ethnic hatred and nationalism as justification for conflict and strained relations—and relations with neighboring states and global powers. Addressing minority issues and fostering inclusive governance are essential for promoting stability, democracy, and prosperity in Moldova and enhancing its standing in the international community. It is worth noting that the Republic of Moldova does not face significant ethnic problems. The main issue stems

30 European External Action Service. 2014. Rettman, Andrew (30 March 2011). "Russian decision boosts Moldova's EU entry prospects". EU Observer.

from foreign influence and propaganda, which can create tensions. However, the 1994 Constitution of the Republic of Moldova promotes tolerant and democratic policies regarding ethnic minorities.

The multi-party system and minority representation in the Republic of Moldova are crucial factors in the context of human and civil rights, as they directly impact inclusivity, representation, and the protection of rights for all citizens, including minorities who differ from Moldovans in language and culture. These factors intersect with human and civil rights in our state. By analyzing various resources, we can conclude that the Republic of Moldova has a positive record, as there have been no significant cases of discrimination or laws adopted against ethnic minorities.

A multi-party system theoretically allows for a broader range of political ideologies and interests to be represented in the government, which is crucial for a democratic country. It ensures that various parties can represent their ideologies at the state level. This can facilitate the representation of minority groups, both ethnic and ideological, in decision-making processes. However, the effectiveness of this representation depends on various factors, including the electoral system, the political will of parties to address minority concerns, and the extent of discrimination or exclusion faced by minority communities. In some cases, ethnic group parties may have ideologies that differ from the state's ambitions. This is evident in the Republic of Moldova, where most ethnic minorities support pro-Russian parties, which tend to maintain good relations with Moscow. This affects Moldova's path to EU integration and can potentially be exploited by Russia to stir ethnic tensions in Transnistria and "defroze" the conflict.

Minority representation in political institutions is essential for safeguarding the rights and interests of minority groups. Through this representation, minorities can express and protect their interests at the state level. It is hence crucial for a democratic state to ensure minority rights. In the Republic of Moldova, where various ethnic groups live, ensuring the protection of minority rights is crucial for promoting social cohesion and preventing interethnic tensions. These tensions could arise from linguistic disputes, potentially causing significant problems and affecting the unity of Moldova. Therefore, including ensuring linguistic and cultural rights, as well as addressing issues such as discrimination, marginalization, and unequal access to opportunities is of utmost importance.

The Republic of Moldova's legal framework, including its Constitution and laws, plays a crucial role in protecting human and civil rights, including those of minority groups such as Ukrainians, Russians, Gagauzians, Bulgarians, and Roma. The constitution guarantees equality before the law and prohibits discrimination based on ethnicity, language, or other factors. Ensuring the effective implementation of these legal provisions is essential for upholding minority rights and promoting inclusive governance. It is worth noting that the Republic of Moldova's legislation

guarantees equal rights to all minorities, including equal civic and political rights, allowing them to participate in the political life of the state and contribute to the democratization of Moldova. In mass media and society, it is evident that the Russian language, the primary language of minorities, is widely used and has a legal framework in society and politics. Representatives from the Gagauzian region who speak Russian actively support the interests of the Gagauz people.

Civil society organizations play a crucial role in advocating for minority rights and holding the government accountable for its policies and actions. In Moldova, civil society organizations focused on human rights, minority rights, and democracy promotion work to raise awareness, monitor government activities, and advocate for legislative and policy changes to protect minority rights and promote inclusive governance. It is worth noting that Moldova has many organizations focused on promoting human rights and protecting minorities, which is beneficial for a democratic state. Additionally, the state provides certain privileges for such organizations. Education and awareness about diversity, tolerance, and respect for minority rights are essential for fostering a culture of inclusivity and combating discrimination. Educational initiatives, including curriculum reforms and different types of campaigns, can contribute to building a more tolerant and inclusive society where all individuals, regardless of their background, can fully participate in civic and political life. This can influence the prosperity of the country by fostering a democratic society and robust institutions. However, the Republic of Moldova still has much to implement and develop, as it must first combat corruption and strengthen its economy to provide opportunities for its citizens to contribute to national development. By doing so, the country would be able to become member of EU and implement reforms for the benefit of the country.

The main ethnic minorities in the Republic of Moldova are Ukrainians (6.57%), Russians (4.57%), Gagauzians (4.06%), and Bulgarians (1.88%)³¹. In the Republic of Moldova, ethnic minorities play a crucial role in shaping the state's social, cultural, and political landscape. The state provides them with various rights and adopts a tolerant stance toward their involvement in society. Additionally, Moldova's multi-party system facilitates the participation of ethnic minorities in the political sphere. The diverse ethnic composition of Moldova includes communities such as Ukrainians, Russians, Bulgarians, Gagauzians, and others, alongside the majority Moldovan population. The role of ethnic minorities involves analyzing their contributions, challenges, and the broader framework for their inclusion and representation.

Multi-party systems are crucial for ensuring the representation of ethnic minorities in diverse societies around the world. The general conclusion on their importance is that, in multi-ethnic and multi-cultural societies, multiparty systems are the cornerstone of inclusive governance. They ensure that the voices, concerns, and

31 Recensământul Populației și al Locuințelor 2014. statistica.gov.md

interests of ethnic minorities are adequately represented in the political landscape. By providing a platform for a variety of political ideologies and perspectives, multi-party systems enable minority groups to participate meaningfully in the political process, advocate for their rights, and address the unique challenges they face. Multi-party systems allow individuals from diverse ethnic and cultural backgrounds to be represented in political institutions. This ensures that the views and priorities of ethnic minorities are considered in political decision-making and governance processes.

Bibliography

1. „Constituția Republicii Moldova”. Parlamentul Republicii Moldova. Arhivat din original la 4 octombrie 2019. Accesat în 8 aprilie 2020. adoptată pe 29.07.94
2. Amel A., (2010), *Democracy and the Politics of Electoral System Choice Engineering Electoral Dominance*
3. Archibugi, D., 2010, *The Global Commonwealth of Citizens. Toward Cosmopolitan Democracy*, Princeton University Press.
4. Balasubramaniam V., (2020), *Ethnic Politics and Multicultural Societies*. Princeton University Press.
5. Binder S., (2019), *Minority Rights, Majority Rule Partisanship and the Development of Congress*.
6. Bieber F., Wolff S., (2009), *The Ethnopolitics of Elections*, Princeton University Press.
7. Brzozowski, A., (23 June 2022). “EU leaders grant candidate status to Ukraine and Moldova”. euractiv.com. Euractiv. Archived from the original on 23 June 2022.
8. Cianetti L., (2010) “The Quality of Divided Democracies Minority Inclusion, Exclusion, and Representation in the New Europe”
9. Crowley J., 2010, *The Political Participation of Ethnic Minorities*
10. Dunn K., 2009, *Legislative Diversity and Social Tolerance: How Multiparty Systems Lead to Tolerant Citizens*
11. Deacy, S., (2008). *Athena*. London and New York
12. Moser R. G., 2012, *Electoral Systems and the Representation of Ethnic Minorities: Evidence from Russia*.
13. Nordsieck, W., (2020). “Romania”. *Parties and Elections in Europe*. Retrieved 18 December 2020.
14. Platon F., Rusnac Gh., 2021. *Republica Moldova pe calea democratizării aspecte ale procesului de constituire a unui nou sistem politic*.
15. Rettman, A. (30 March 2011). “Russian decision boosts Moldova’s EU entry prospects”. *EU Observer*.
16. Smootha, S. 2001, *The model of ethnic democracy* Archived June 2, 2010, at the Wayback Machine, *European Centre for Minority Issues*, p. 24.

17. Tasker, P., 2012, The flawed 'science' behind democracy rankings
18. Terry, Ch., (19 May 2014). "Democratic Union of Hungarians in Romania (UDMR)". The Democratic Society. Archived from the original on 23 January 2019.
19. Széchely, I., (3 January 2023). "Mintha városok ürültek volna ki".
20. Williams M., (2019), The Multicultural Dilemma Migration, Ethnic Politics, and State Intermediation
21. Unimedia. Archived from the original on 31 May 2017.
22. Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), Retrieved 25 February 2015.
23. Democracy Index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine. Economist Intelligence Unit. 2023. Retrieved 9 February 2023.
24. Moldova: An Insider Looks At The Pasat Case Radio Free Europe. 4 July 2005.
25. Moldova chaos: A guide to political parties and divided challengers. Archived from the original on 2018-02-05.
26. Moldova. European External Action Service. Retrieved 14 November 2014.
27. Recensământul populației și al locuințelor 2014. statistica.gov.md. 28. Războiul de pe Nistru din 1992, 30 ani după, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 4–5 martie, Chișinău, 2022 https://conferinte.stiu.md/sites/default/files/evenimente/Razboi%20Nistru_Culegere%20articole_web%20%281%29.pdf

THE INFORMATION ENVIRONMENT AROUND 2024 ELECTIONS: HARMFUL DYNAMICS AND PROTECTIVE EFFORTS

MEDIUL INFORMAȚIONAL AL ALEGERILOR DIN ANUL 2024: DINAMICĂ DĂUNĂTOARE ȘI EFORTURI DE PROTECȚIE

Ingrid BICU,

*Research Associate, Institute of European Studies and Human Rights,
Pontifical University of Salamanca, Spain*

The information landscape surrounding the 2024 elections is shaped by complex dynamics, where harmful tactics – such as disinformation, foreign interference, illicit political financing, media capture, information manipulation, and gender-based attacks—are employed through both innovative and well-established strategies across physical and digital spaces. Over the years, and at an accelerated pace recently, the rise of digital authoritarianism has become a notable trend, amplified by rapid AI-enabled technological advancements. Malign actors increasingly exploit these technologies to monitor, control, and restrict access to information, craft divisive narratives, limit free speech, and orchestrate manipulation campaigns, particularly around electoral events. In response, a diverse array of countermeasures has been deployed to safeguard the democratic processes and ensure freedom of expression and open access to accurate information.

This overview¹ provides an early analysis of both the harmful dynamics and protective strategies shaping the 2024 election cycle. It examines the strengths, limitations, and lessons learned from these protective efforts, offering insights into emerging best practices.

Peisajul informațional al alegerilor din anul 2024 este modelat de dinamici complexe, în care tactici dăunătoare, cum ar fi dezinformarea, interferența străină, finanțarea politică ilicită, captarea mass-mediei, manipularea informațiilor și atacurile bazate pe gen, sunt folosite prin strategii atât inovatoare, cât și bine stabilite în spațiile fizice și digitale. De-a lungul anilor, dar și recent, într-un ritm accelerat, creșterea

¹ The presentation can be consulted on CICDE conference page. Ingrid Bicu, The information environment around 2024. Elections: Harmful dynamics and protective efforts. The Scientific Conference with International Participation of CICDE, at the 4th edition, <https://www.youtube.com/watch?v=zz-2pya0300>

autoritarismului digital a devenit o tendință notabilă, amplificată de progresele tehnologice rapide activate de AI. Actorii maligni exploatează din ce în ce mai mult aceste tehnologii pentru a monitoriza, a controla și a restricționa accesul la informații, pentru a crea narațiuni care divizează, pentru a limita libertatea de exprimare și pentru a orchestra campanii de manipulare, în special în jurul evenimentelor electorale. Ca răspuns la aceste acțiuni, a fost implementată o mare diversitate de contramăsuri pentru a proteja procesele democratice și pentru a asigura libertatea de exprimare și accesul deschis la informații corecte.

Această prezentare generală² oferă o analiză timpurie atât a dinamicii dăunătoare, cât și a strategiilor de protecție care modelează ciclul electoral din anul 2024. Acesta examinează punctele forte, limitările și lecțiile învățate din aceste eforturi de protecție, oferind informații despre cele mai bune practici emergente.

2 Prezentarea în întregime poate fi consultată pe pagina web oficială a Conferinței Științifice CICDE, 15 noiembrie 2024. Ingrid Bicu, The information environment around 2024. Elections: Harmful dynamics and protective efforts. Conferința științifică cu participare internațională a CICDE, la cea de a IV-a ediție, <https://www.youtube.com/watch?v=FWwtqxqEEBSs>

ARMENIA: WOMEN'S POLITICAL RIGHTS AND SOCIAL CHANGE

ARMENIA: DREPTURILE POLITICE ALE FEMEILOR ȘI SCHIMBAREA SOCIALĂ

Nona SHAHNAZARIAN

*Doctor in anthropology, Associate researcher at the National
Academy of Sciences, Yerevan, Armenia*

Author explore the intersection of gender, war, and postcolonial dynamics in Armenia and the former de facto Nagorno-Karabakh Republic (NKR), focusing on the empowerment of women in these war-affected regions. The study addresses how regional ethnic conflicts, particularly in the Caucasus, have restructured social institutions and influenced women's roles in politics and peacebuilding. A comparative analysis is conducted, examining how the Soviet legacy and the post-independence statehood experiences have shaped these empowerment trends¹.

The paper investigates the controversial impact of war on women's power—wherein women gain equality with men during conflict, only to see patriarchal structures reassert themselves in the post-war period. The case of NKR presents a unique scenario where, contrary to international trends, many women achieved high-ranking positions after the war. This research aims to understand the reasons behind this historical anomaly and its implications for transformative social change and peacebuilding.

Additionally, the study examines the limited participation of Armenian women in the peace process with Azerbaijan, questioning whether greater female involvement could lead to alternative resolutions. By applying feminist theories and drawing on interviews and participant observation conducted in Armenia and NKR, the paper seeks to highlight the potential of women as key actors in peacebuilding, given their unique social experiences and resistance to corruption. The research hypothesizes that women's articipation in peacebuilding can lead to more effective and sustainable outcomes.

Autoarea explorează intersecția dintre gen, război și dinamica postcolonială din Armenia și fosta Republică Nagorno-Karabakh (NKR) de facto, concentrându-se

1 The presentation can be consulted on CICDE conference page. Nona Shahnazarian, The Politics of Gender in Post-War Armenia: Neo-Soviet vs. Neo-Traditional Legacy.

pe abilitarea femeilor în aceste regiuni afectate de război. Studiul abordează modul în care conflictele etnice regionale, în special în Caucaz, au restructurat instituțiile sociale și au influențat rolurile femeilor în politică și în consolidarea păcii. Este efectuată o analiză comparativă, examinând modul în care moștenirea sovietică și experiențele statale postindependență au modelat aceste tendințe de abilitare².

Lucrarea investighează impactul controversat al războiului asupra puterii femeilor – în cazul în care femeile câștigă egalitate cu bărbații în timpul conflictului, doar pentru a vedea structurile patriarhale, reafirmându-se în perioada postbelică. Cazul NKR prezintă un scenariu unic în care, contrar tendințelor internaționale, multe femei au atins posturi de rang înalt după război. Cercetarea respectivă își propune să înțeleagă motivele din spatele acestei anomalii istorice și implicațiile ei pentru schimbarea socială transformatoare și pentru consolidarea păcii.

În plus, studiul examinează participarea limitată a femeilor armene în procesul de pace cu Azerbaidjan, punând la îndoială dacă o implicare mai mare a femeilor ar putea duce la soluții alternative. Prin aplicarea teoriilor feministe și bazându-se pe interviuri și observații participante realizate în Armenia și NKR, lucrarea încearcă să evidențieze potențialul femeilor ca actori-cheie în consolidarea păcii, având în vedere experiențele lor sociale unice și rezistența la corupție. Cercetarea emite ipoteza că participarea femeilor la consolidarea păcii poate duce la rezultate mai eficiente și mai durabile.

2 Prezentarea în întregime poate fi consultată pe pagina web oficială a Conferinței Științifice CICDE 15 noiembrie 2024. Nona Shahnazarian, *The Politics of Gender in Post-War Armenia: Neo-Soviet vs. Neo-Traditional Legacy*.

MODEL COMMITMENTS FOR ADVANCING GENUINE AND CREDIBLE ELECTIONS¹

ANGAJAMENTE-MODEL PENTRU PROMOVAREA
ALEGERILOR AUTENTICE ȘI CREDIBILE

**Publicat de International Institute for Democracy and Electoral Assistance,
The Charter Center, The National Democratic Institute, The International
Foundation for Electoral Systems, Kofi Annan Foundation**

Several international organizations² cooperated to develop this set of model commitments to assist the efforts of individual countries and electoral integrity advocates to strengthen electoral integrity, and to engage other countries, agencies, and international and national actors to promote electoral integrity. The commitments assume that any country, whether acting through a ministry, parliament, EMB, or other agency, by adopting commitments either attests that it already is meeting the commitments or commits to effectively implement them in a timely manner through various electoral reform measures.

-
- 1 Model Commitments for Advancing Genuine and Credible Elections, September 2024, https://www.idea.int/sites/default/files/2024-09/CC_Model%20Commitments%20Report_B2_final.pdf
 - 2 International Institute for Democracy and Electoral Assistance, The Charter Center, The National Democratic Institute, The International Foundation for Electoral Systems, Kofi Annan Foundation. Leading Organizations Supporting Democratic Elections Introduce Model Commitments to Defend Election Integrity Globally, 15 September 2024, <https://www.kofiannanfoundation.org/news/model-commitments-to-defend-election-integrity-globally>

The model commitments include one high-level, general commitment focused on the core of electoral integrity, while others are grouped into five thematic areas: the legal framework; election administration; electoral accountability; information integrity; and international support for norms and defense of electoral integrity. The five thematic areas include one overarching model commitment that is presented first, followed by more specific or detailed commitments. Each model commitment—overarching or detailed—is supported by references to multiple international normative sources, including international and regional treaties, political commitments, state practices, and interpretive sources as presented in the Election Obligations and Standards Handbook³.

While the model commitments cover many of the principal areas of electoral integrity, given the rapidly evolving electoral universe, they are suggested as starting points and are not meant to be a comprehensive list or definitive statements. To help ensure public confidence in the integrity of elections and democratic governance, commitments to strengthen electoral integrity should be regularly reviewed, refined, and adapted to local contexts while maintaining the expected rigor and conditions as electoral practices evolve.

Overarching Electoral Integrity Commitments⁴

1. **Genuine Elections:** The legal framework, institutions, and processes for elections guarantee that there shall be periodic elections in an openly competitive environment that genuinely reflect the will of the people, realized through universal and equal suffrage, held by secret ballot, with citizens able to freely express themselves without unreasonable restrictions, and which are accurately tabulated and honored through peaceful transfers of offices and their related powers.
2. **Legal Framework:** The legal framework provides that every person's exercise of election-related rights and responsibilities will be free of discrimination proscribed by international human rights norms and protected by equality before and equal protection of the law. Plus, it provides immediate, effective and enforced remedies for violations, whether related to prospective voters, electoral candidates, contesting political parties, election authorities, election campaigners, journalists covering election developments, and election observers, and whether perpetrated by states themselves or by nonstate actors and private individuals.
3. **Election Administration:** EMBs at the national and subnational levels shall be constituted and resourced in a manner that ensures their political

3 The Carter Center Election Obligations and Standards Handbook can be accessed here: <https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/democracy/cc-oes-handbook-10172014.pdf>

4 Model Commitments for Advancing Genuine and Credible Elections, September 2024, p. 4–5, https://www.idea.int/sites/default/files/2024-09/CC_Model%20Commitments%20Report_B2_final.pdf

- neutrality, administrative independence, and professional efficacy, and the mechanisms for their appointment or selection shall be transparent.
4. Electoral Accountability: Legal provisions shall be promulgated requiring that decisions made by EMBs, courts, prosecutors, law enforcement, and other government agencies are documented and made publicly available in a timely manner. Information concerning election-related administrative complaints or other such procedures concerning redress of abridgements of election-related rights and judicial processes shall be timely determined and made publicly available, including the reasoning for the decisions, and disposition of administrative and criminal investigations and prosecutions. Complainants shall be able to appeal adverse rulings.
 5. Information Integrity: Laws and regulations shall guarantee, without hindrance or unreasonable restrictions, the freedom to seek, receive, and impart credible information related to elections, and the forming of opinions about electoral or referendum choices. These freedoms relate to information on elections and referendum processes from any medium, free from disinformation, including from the internet and other digital communication means, including those generated by artificial intelligence.
 6. International Engagement: Relevant government agencies, including EMBs, should engage in international and regional efforts to defend and advance democratic norms and credible elections. Such efforts include, e.g., the Summit for Democracy, Open Government Partnership, Global Network for Securing Electoral Integrity, Asian Electoral Stakeholders Forum, international associations of EMBs, regional and global dialogues of EMBs, associations of civil society, and international organizations concerned with election observation, electoral credibility, and democratic norms. Such engagements should enable learning and sharing of experiences, including to address issues and challenges related to cybersecurity of election infrastructure, foreign-based threats to information integrity, illicit flows of money across borders (including digital currencies), and other threats that undermine the conduct of credible elections or subvert public confidence in democracy or electoral credibility

Mai multe organizații internaționale de frunte care susțin dezvoltarea democrației au cooperat pentru a elabora setul de angajamente-model de promovare a integrității electorale: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, The Charter Center, The National Democratic Institute, The International Foundation for Electoral Systems, Kofi Annan Foundation. Aceste angajamente au fost prezentate pe 15 septembrie 2024, lista organizațiilor susținătoare fiind deschisă și modificată în fiecare an de Ziua Internațională a Democrației⁵.

5 Leading Organizations Supporting Democratic Elections Introduce Model Commitments to Defend Election Integrity Globally, 15.09.2024, Kofi Annan Foundation, <https://www.kofiannanfoundation.org/news/model-commitments-to-defend-election-integrity-globally>

Angajamentele-model vin să sprijine eforturile separate ale statelor și ale susținătorilor integrității electorale pentru a consolida integritatea electorală și pentru a implica alte țări, agenții și actori internaționali și naționali în promovarea integrității electorale. Angajamentele presupun că orice țară, fie că acționează prin intermediul unui minister, parlament, organ de management electoral sau altă agenție, prin adoptarea acestora, fie că atestă că își îndeplinește deja angajamentele, fie se angajează să le implementeze efectiv în timp util prin diferite măsuri de reformă electorală.

Angajamentele-model includ un angajament general la nivel înalt, axat pe nucleul integrității electorale, în timp ce altele sunt grupate în 5 domenii tematice, și anume cadrul legal, administrarea alegerilor, responsabilitate electorală, integritatea informațiilor și sprijinul internațional pentru norme și apărarea integrității electorale. Cele 5 domenii tematice includ un model de angajament global, care este mai întâi prezentat, urmat de angajamente mai specifice sau detaliate. Fiecare model de angajament – global sau detaliat – este susținut de referințe la mai multe surse normative internaționale, inclusiv tratate internaționale și regionale, angajamente politice, practici de stat și surse interpretative, așa cum sunt prezentate în Manualul privind obligațiile și standardele electorale⁶.

Deoarece angajamentele-model acoperă multe dintre principalele domenii ale integrității electorale, având în vedere aspectul electoral care evoluează rapid, acestea sunt sugerate ca puncte de plecare și nu sunt menite să fie o listă cuprinzătoare sau declarații definitive. Pentru a contribui la asigurarea încrederii publicului în integritatea alegerilor și în guvernarea democratică, angajamentele de consolidare a integrității electorale trebuie revizuite, rafinate și adaptate, în mod regulat, la contextele locale, menținând în același timp rigoarea și rezultatele așteptate pe măsură ce practicile electorale evoluează.

Angajamente generale privind integritatea electorală⁷

1. Alegeri autentice: Cadrul legal, instituțiile și procesele pentru alegeri garantează că periodic vor avea loc alegeri, într-un mediu deschis competitiv, care reflectă cu adevărat voința poporului, realizate prin vot universal și egal, exercitat prin buletin secret, cu cetățeni capabili să se exprime liber, fără restricții nerezonabile, și care sunt acceptate și onorate prin transferuri pașnice de funcții și competențe aferente acestora.
2. Cadrul legal: Cadrul legal prevede că exercitarea de către fiecare persoană a drepturilor și responsabilităților legate de alegeri va fi liberă de discriminare, interzisă de normele internaționale privind drepturile omului, protejată

6 The Carter Center Election Obligations and Standards Handbook can be accessed here: <https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/democracy/cc-oes-handbook-10172014.pdf>

7 Model Commitments for Advancing Genuine and Credible Elections, September 2024, p. 4–5, https://www.idea.int/sites/default/files/2024-09/CC_Model%20Commitments%20Report_B2_final.pdf

atât de egalitatea în fața legii cât și de protecția egală a legii. În plus, acesta oferă remedii imediate, eficiente și aplicate pentru încălcări, indiferent dacă sunt legate de potențialii alegători, candidații electorali, partidele politice în contestare, autoritățile electorale, concurenții electorali, jurnaliștii care reflectă evoluția alegerilor și observatorii electorali și indiferent dacă sunt comise de statele înseși sau de către actorii nonstatali și de persoanele private.

3. Administrarea alegerilor: Organele de Management Electoral la nivel național și subnațional vor fi constituite și dotate cu resurse într-o manieră care să le asigure neutralitatea politică, independența administrativă și eficacitatea profesională, iar mecanismele de numire sau selecție a acestora vor fi transparente.
4. Responsabilitatea electorală: Vor fi promulgate prevederi legale care cer ca deciziile luate de organele electorale, de instanțe, de procurori, de forțele de ordine și de alte agenții guvernamentale să fie documentate și puse la dispoziția publicului în timp util. Informațiile privind plângerile administrative legate de alegeri sau de alte astfel de proceduri referitoare la remedierea limitării drepturilor electorale și procesele judiciare vor fi stabilite în timp util și vor fi făcute publice, inclusiv motivarea deciziilor și dispozițiile anchetelor și urmărilor administrative și penale. Reclamanții vor putea face recurs împotriva hotărârilor nefavorabile.
5. Integritatea informațiilor: Legile și reglementările vor garanta, fără obstacole sau restricții nerezonabile, libertatea de a căuta, primi și distribui informații credibile legate de alegeri și de formarea de opinii cu privire la alegerile electorale sau referendumul. Aceste libertăți se referă la informații privind alegerile și procesele referendumului preluate din orice mediu, fără dezinformare, inclusiv de pe internet și alte mijloace de comunicare digitală, inclusiv cele generate de inteligența artificială.
6. Implicarea internațională: Agențiile guvernamentale relevante, inclusiv organele de management electoral, trebuie să se angajeze în eforturi internaționale și regionale pentru a apăra și promova norme democratice și alegeri credibile. Astfel de eforturi includ, de exemplu, Summitul pentru Democrație, Parteneriatul pentru guvernare deschisă, Rețeaua globală pentru asigurarea integrității electorale, Asian Electoral Stakeholders Forum, asociații internaționale ale organelor de management electoral, dialoguri regionale și globale ale organelor electorale, asociații ale societății civile și organizații internaționale preocupate de observarea alegerilor, credibilitatea electorală și de normele democratice. Astfel de angajamente trebuie să permită învățarea și schimbul de experiențe, inclusiv pentru a aborda problemele și provocările legate de securitatea cibernetică a infrastructurii electorale, de amenințările din străinătate la adresa integrității informațiilor, de fluxurile ilicite de bani transfrontaliere (inclusiv monedele digitale) și de alte amenințări care subminează procesul electoral sau încrederea publicului în democrație ori credibilitatea electorală.

PUBLICAȚIILE EPDE ÎN BIBLIOTECA CICDE

EPDE RESOURCES IN THE CICDE LIBRARY

Prezentare generală și rezumate:

Arina Kraijdan, dr. în științe istorice

Formatoare CICDE, coordonatoare program cercetare

În biblioteca CICDE, recent, au intrat publicațiile EPDE, care, fiind editate pe parcursul mai multor ani, devin foarte actuale acum, când Republica Moldova se confruntă cu diverse probleme ale integrității electorale și este ținta atacurilor hibride în alegeri.

Platforma Europeană pentru Alegeri Democratice (EPDE) este fondată în anul 2012 de 13 organizații civice de observare a alegerilor¹. Scopul EPDE este susținerea observării civice a alegerilor și contribuirea la procesele electorale democratice europene. EPDE este semnată de Declarației principiilor globale pentru observarea și monitorizarea nepartizană a alegerilor de către organizațiile civice și a Codului de conduită pentru observarea nepartizană a alegerilor. EPDE este, de asemenea, membră a Rețelei Globale de Monitori ai Alegerilor Interne (GNDEM).

EPDE publică rapoarte ale organizațiilor neguvernamentale membre² și ale experților din societatea civilă, inclusiv din Republica Moldova³ și deține baza de date ale observatorilor falși⁴. Falsa observare este o formă de activitate politică întreprinsă de actorii internaționali care are ca obiectiv promovarea intereselor politicianilor și ale forțelor politice prin imitarea unei monitorizări credibile a alegerilor în timpul proceselor electorale.

Platforma Europeană pentru Alegeri Democratice (EPDE) monitorizează cazurile de observare a alegerilor internaționale părtinitoare din punct de vedere politic din anul 2014. Dovezile colectate de EPDE de-a lungul anilor demonstrează că invitațiile de a participa la misiuni internaționale de observare a alegerilor părtinitoare din punct de vedere politic sunt folosite de regimuri autoritare sau de actori nonliberali ca o ușă de intrare pentru a recruta aliați în instituțiile-cheie ale democrațiilor europene – parlamente, mass-media, grupuri de experți, universități, organizații ale societății civile etc. Deși nu toți participanții la astfel de misiuni continuă să colaboreze cu regimuri autoritare, mulți se angajează, iar în cele din urmă se implică

1 EPDE Mission <https://epde.org/about-us/>

2 EPDE Members <https://epde.org/members/#>

3 EPDE Latest news and publications <https://epde.org/organizations/promo-lex-association/>

4 Data base of fake observers <https://www.fakeobservers.org/fake-election-observers.html>

în rețele de influență malignă care subminează direct sau indirect valorile europene și instituțiile democratice.

Prezentăm mai jos extrase din sumarele a 5 rapoarte și publicații EPDE pentru a invita cititorii să le studieze în detalii:

- Fake International Observers and Experts at Russia's Fraudulent 2024, Presidential Election, updated version, EPDE, 2024;
- Active Citizens for a Vibrant Democracy, EPDE, 2023;
- The Rise and Fall of a Polish Agent of the Kremlin Influence: The Case of Janusz Niedźwiecki, EPDE, November 4, 2021;
- Politically Biased Election Observation – a Threat to the Integrity of International Institutions, EPDE, 2019;
- Russian Interference and Where to Find It, EPDE, 2019.

Some EPDE publications have recently entered the CICDE library. Having been published several years ago, these publications are becoming very current now, when the Republic of Moldova is facing various problems of electoral integrity and is the target of hybrid attacks in elections.

The European Platform for Democratic Elections (EPDE) was set up in December 2012 through 13 independent European citizen election observation organizations. The aim of EPDE is to support citizen election observation and to contribute to democratic election processes throughout Europe. EPDE is a signatory of the Declaration of Global Principles for Nonpartisan Election Observation and Monitoring by Citizen Organizations and the Code of Conduct for Nonpartisan Election Observation. EPDE also is a member of the Global Network of Domestic Election Monitors (GNDEM).

EPDE publishes reports of member non-governmental organizations and experts from civil society, including from the Republic of Moldova⁵. EPDE holds database of fake observers⁶. Fake observation is a form of political activity undertaken by international actors that aims to promote the interests of politicians and political forces by imitating credible election monitoring during electoral processes.

The European Platform for Democratic Elections (EPDE) has been monitoring instances of politically biased international election observation since 2014. Evidence collected by EPDE through the years demonstrates that invitations to participate in politically biased international election observation missions are

5 EPDE Latest news and publications, <https://epde.org/organizations/promo-lex-association/>

6 Data base of fake observers <https://www.fakeobservers.org/fake-election-observers.html>

used by authoritarian regimes or illiberal actors as an entry door to recruit allies in key institutions of European democracies – parliaments, media, thinks-tanks, universities, civil society organizations, etc. While not all participants of such missions continue collaborating with authoritarian regimes, many do and eventually become engaged in networks of malign influence that directly or indirectly subvert and undermine European values and democratic institutions.

Below we present extracts from summaries of five EPDE reports and publications entered to CICDE library to invite readers to study them in detail.

FAKE INTERNATIONAL OBSERVERS AND EXPERTS AT RUSSIA'S FRAUDULENT 2024 "PRESIDENTIAL ELECTION"¹

Anton Shehovtsov, Olena Sandul

Published by EPDE

During the “presidential elections” held in Russia from 15–17 March, 2024, Vladislav Davankov (“New People” party), Nikolay Kharitonov (Communist Party), Vladimir Putin, and Leonid Slutsky (Liberal-Democratic Party) competed for the presidency. Enabled to run yet again by controversial constitutional amendments effective 4 July 2020, Putin dominated the “elections” together with his controlled “opposition”, excluding genuine opposition figures. Described by the civic election observation organization “Golos” as an imitation, these “elections” occurred under Putin’s regime control, both within Russia and illegally in occupied Ukrainian territories, including Donetsk, Kherson, Luhansk, Zaporizhzhia, ARC, and Sevastopol.

In 2024, Russia decided not to invite any OSCE (the Organisation for Security and Cooperation in Europe) observers to monitor the “elections”, in violation of the Istanbul Document 1999, according to which OSCE participating states committed themselves to inviting observers from the ODIHR (Office for Democratic Institutions and Human Rights) and OSCE PA, in addition to other OSCE participating states.

In an attempt to provide a degree of international legitimacy to the “presidential election”, Moscow invited 1115 “international observers and experts” from 129

¹ Anton Shehovtsov, Olena Sandul. Fake International Observers and Experts at Russia’s Fraudulent 2024. Presidential Election, updated version, EPDE, 2024, 52 p., https://epde.org/wp-content/uploads/2024/07/EPDE_2024_FakeObservers_russia_updated.pdf

countries. The CEC decided not to publish lists of any foreign individuals invited to “monitor” the “presidential election”.

Based on analysis of Russian and other media reports, as well as social networks such as Facebook, X/Twitter and Telegram, allowed the authors to identify 178 foreign “observers” and “experts” invited by the Russian authorities to give international legitimacy to the 2024 “presidential elections” both in Russia and on Russia-occupied Ukrainian territories.

The overwhelming majority of invited European and American “observers” and “experts” have a record of previous involvement in various pro-Kremlin efforts that involve, but are not limited to, the following activities: (1) previous participation in politically biased and/or illegitimate electoral monitoring missions in Russia and elsewhere; (2) legitimisation and justification of the actions of the Russian Federation directed at undermining Ukraine’s sovereignty, independence and territorial integrity (illegal visits to Russia-annexed Crimea and occupied territories of Eastern Ukraine); (3) cooperation with the Russian state-controlled instruments of disinformation and propaganda (RT, Sputnik, etc.); (4) membership in Western and Russian pro-Kremlin organisations, movements and groups.

În timpul „alegerilor prezidențiale” organizate în Rusia în perioada 15–17 martie 2024, Vladislav Davankov (partidul „Oamenii Noi”), Nikolay Kharitonov (Partidul Comunist), Vladimir Putin și Leonid Slutsky (Partidul Liberal-Democrat) au concurat pentru președinție. Având permisiunea să candideze din nou prin amendamentele constituționale controversate, intrate în vigoare din 4 iulie 2020, Putin a dominat „alegerile” împreună cu „opozitia” sa controlată, excluzând figurile opoziției autentice. Descrise de organizația civică de observare a alegerilor „Golos” ca o imitație, aceste „alegeri” au avut loc sub controlul regimului lui Putin, atât în Rusia, cât și ilegal în teritoriile ucrainene ocupate, inclusiv Donețk, Herson, Lugansk, Zaporojie, ARC și Sevastopol.

În anul 2024, Rusia a decis să nu invite niciun observator OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) să monitorizeze „alegerile”, încălcând Documentul de la Istanbul din 1999, conform căruia statele participante OSCE s-au angajat să invite observatori de la ODIHR (Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului) și AP OSCE, pe lângă alte state participante OSCE.

În încercarea de a oferi un anumit grad de legitimitate internațională „alegerilor prezidențiale”, Moscova a invitat 1115 „observatori și experți internaționali” din 129 de țări. CEC a decis să nu publice listele cu persoanele străine invitate să „monitorizeze” „alegerile prezidențiale”.

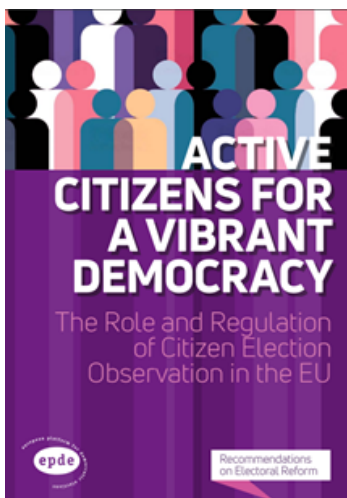
Analiza rapoartelor din Rusia, a mass-mediei și a rețelelor sociale precum Facebook, X/Twitter și Telegram a permis autorilor să identifice 178 de „observatori” și „experți” străini invitați de autoritățile ruse să acorde legitimitate internațională „alegerilor prezidențiale” din anul 2024 atât în Rusia, cât și pe teritoriile ucrainene ocupate de aceasta.

Majoritatea covârșitoare a „observatorilor” și „experților” europeni și americani invitați au un istoric al implicării anterioare în diferite eforturi pro-Kremlin care vizează, dar nu se limitează la următoarele activități: (1) participarea anterioară la activități partinitoare și/sau politice ori la misiuni nelegitime de monitorizare electorală în Rusia și în alte țări; (2) legitimarea și justificarea acțiunilor Federației Ruse îndreptate spre subminarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Ucrainei (vizite ilegale în Crimeea anexată de Rusia și teritoriile ocupate din estul Ucrainei); (3) cooperarea cu instrumentele rusești de dezinformare și propagandă controlate de stat (RT, Sputnik etc.); (4) apartenența la organizații, mișcări și grupuri occidentale și ruse pro-Kremlin.

ACTIVE CITIZENS FOR A VIBRANT DEMOCRACY

Slavomir Szyszka, Alexander Shlyk

Published by EPDE

“Active citizens for a vibrant democracy”¹ is EPDE study that compares citizen election observation regulations across the EU and identifies common challenges and possible responses to those. The recommendations of this study seek to enhance the regulation of independent citizen election observation and advocate for the introduction of OSCE recommendations and implementation of standards regarding citizen election observation into EU and EU member state’s law.

The right to non-partisan citizen election observation is enshrined in binding international obligations, declarative commitments, and best practices for democratic elections. As signatories to the 1990 OSCE Copenhagen Document and other relevant international documents and best practices in the field of democratic elections, EU Member States are committed to enabling and promoting non-partisan citizen election observation. However, this study shows that only 15 (or slightly more than half) of the EU states have provisions that allow citizens to observe the procedures on election day, either by introducing the term “observers” and specifying their rights and obligations, or by more general provisions that allow all citizens to be present during voting and counting. In some states, the situation is unclear, and there is no conclusive information on the practice.

1 Slavomir Szyszka, Alexander Shlyk, Active citizens for a vibrant democracy, EPDE, 2023, 45 p., https://www.epde.org/files/EPDE/RESSOURCES/2023/Study%20Citizen%20Election%20Observation/EPDE_Citizen-Election-Observation.pdf

The report argues that there is a need to implement the OSCE/ODIHR recommendations in all Member States to guarantee the rights of citizen election observers. It also stresses the need for EU institutions to provide sufficient and sustainable financial support to establish and maintain citizen election observation in the EU countries. Strong civil society organizations monitoring elections will contribute to the integrity of democratic systems, but will also have an impact on the engagement of citizens in electoral and political processes.

„Cetățeni activi pentru o democrație vibrantă”² este un studiu EPDE care compară reglementările privind observarea alegerilor cetățenilor din UE și identifică provocările comune și posibilele răspunsuri la acestea. Recomandările acestui studiu urmăresc să îmbunătățească reglementarea observării alegerilor de către cetățenii independenți și pledează pentru introducerea recomandărilor OSCE și implementarea standardelor privind observarea civică în legislația UE și a statelor membre ale UE.

Dreptul la observarea civică nepartizantă a alegerilor este consacrat în obligații internaționale, angajamente declarative și bune practici pentru alegeri democratice. În calitate de semnatare ale Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990 și ale altor documente internaționale relevante și bune practici în domeniul alegerilor democratice, statele membre ale UE s-au angajat să permită și să promoveze observarea nepartizantă civică a alegerilor. Totuși, acest studiu arată că doar 15 (sau puțin mai mult de jumătate) dintre statele UE au prevederi care permit cetățenilor să respecte procedurile în ziua alegerilor, fie prin introducerea termenului de „observatori” și precizarea drepturilor și obligațiilor acestora, fie prin mai multe prevederi generale care permit tuturor cetățenilor să fie prezenți la vot și la numărare. În unele state, situația este neclară și nu există informații concludente despre această practică.

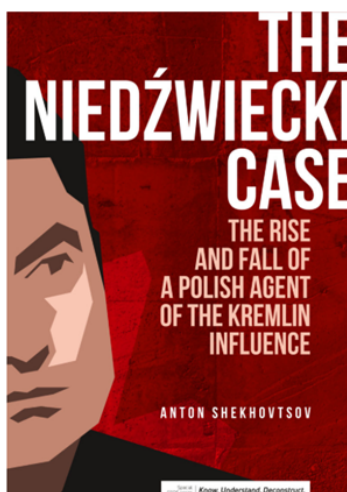
Raportul susține că este necesar să se pună în aplicare recomandările OSCE/ODIHR în toate statele membre pentru a garanta drepturile cetățenilor observatori ai alegerilor. De asemenea, acesta subliniază necesitatea ca instituțiile UE să ofere sprijin financiar suficient și durabil pentru a stabili și menține observarea civică a alegerilor în țările UE. Organizațiile puternice ale societății civile care monitorizează alegerile vor contribui la integritatea sistemelor democratice, dar vor avea și un impact asupra angajării cetățenilor în procesele electorale și politice.

2 Slavomir Szyszka, Alexander Shlyk, Active citizens for a vibrant democracy, EPDE, 2023, 45 p., https://www.epde.org/files/EPDE/RESSOURCES/2023/Study%20Citizen%20Election%20Observation/EPDE_Citizen-Election-Observation.pdf

THE RISE AND FALL OF A POLISH AGENT OF THE KREMLIN INFLUENCE: THE CASE OF JANUSZ NIEDŹWIECKI

Anton Shekhovtsov

Published by EPDE

The report discusses one particular case of a Polish political individual named Janusz Niedźwiecki¹, to provide a detailed account of how participation in fake election observation leads to engagement in even more malicious activities operated by illiberal actors and/or authoritarian regimes.

Polish national Janusz Niedźwiecki was arrested in Poland and charged with collaboration with Russian secret services. In this report, Anton Shekhovtsov traces Niedźwiecki's transformation from an activist of a marginal and non-registered far-right party into a coordinator of pro-Kremlin activities and, ultimately, into an agent of Moscow's influence.

This transformation is not unique: a significant number of far-right politicians, especially of anti-American persuasion, engage in pro-Kremlin activities. The same far-right politicians often take part in fake election observation in support of authoritarian regimes, leaders or political forces, and this participation deepens their ties to Russian politicians, officials and, sometimes, intelligence services.

¹ Anton Shekhovtsov, *The Rise and Fall of a Polish Agent of the Kremlin Influence: The Case of Janusz Niedźwiecki*, EPDE, November 4, 2021, 79 p, <https://epde.org/?news=the-rise-and-fall-of-a-polish-agent-of-the-kremlin-influence-the-case-of-janusz-niedzwiecki>. The report is also published in Russian and Polish languages.

Author refer to the practice of “fake observation” as political activity, because of its politicized nature. Actors engaged in this activity seek to achieve one or more of the following objectives:

- to whitewash electoral fraud for domestic and international audiences;
- to legitimize electoral processes considered illegitimate by the international community;
- to delegitimize and weaken the institution of free and fair elections;
- to subvert and/or relativize findings of credible election observation;
- to weaken political rivals;
- to build networks of influence.

Raportul² prezintă un caz particular al unui individ politic polonez pe nume Janusz Niedźwiecki, pentru a oferi o descriere detaliată a modului în care participarea la observarea falsă a alegerilor duce la implicarea în alte activități rău intenționate, operate de actori nonliberali și/sau de regimuri autoritare.

Cetățeanul polonez Janusz Niedźwiecki a fost arestat în Polonia și acuzat de colaborare cu serviciile secrete ruse. În acest raport, Anton Shekhovtsov urmărește transformarea lui Niedźwiecki dintr-un activist al unui partid de extremă dreaptă marginal și neînregistrat într-un coordonator al activităților pro-Kremlin și, în cele din urmă, într-un agent al influenței Moscovei.

Această transformare nu este unică. Un număr semnificativ de politicieni de extremă dreapta, în special de convingere antiamericană, se angajează în activități pro-Kremlin. Aceiași politicieni de extremă dreapta participă, adesea, la observarea falsă a alegerilor în sprijinul regimurilor, liderilor sau forțelor politice autoritare, iar această participare le adâncește legăturile cu politicienii și cu oficialii ruși și, uneori, cu serviciile de informații rusești.

Autorul raportului se referă la practica „observării false” ca activitate politică, din cauza naturii sale politizate. Actorii implicați în această activitate urmăresc să atingă unul sau mai multe dintre următoarele obiective:

- să ascundă fraudă electorală pentru publicul intern și internațional;
- să legitimizeze procesele electorale considerate nelegitime de comunitatea internațională;

2 Anton Shekhovtsov, The Rise and Fall of a Polish Agent of the Kremlin Influence: The Case of Janusz Niedźwiecki, EPDE, November 4, 2021, 79 p, <https://epde.org/?news=the-rise-and-fall-of-a-polish-agent-of-the-kremlin-influence-the-case-of-janusz-niedzwiecki>. The report is also published in Russian and Polish languages.

- să facă nelegitimă și să slăbească organizarea alegerilor libere și corecte;
- să submineze și/sau să relativizeze constatările de observare credibilă a alegerilor;
- să slăbească rivalii politici;
- să construiască rețele de influență.

POLITICALLY BIASED ELECTION OBSERVATION—A THREAT TO THE INTEGRITY OF INTERNATIONAL INSTITUTIONS¹

Anton Shekhovtsov

Published by EPDE

The publication contains EPDE reports by Anton Shekhovtsov on politically biased election observation missions to the presidential election and the regional elections in Russia, the illegitimate presidential election in Crimea, the elections in Cambodia and Zimbabwe and the illegitimate “general elections” in the Donetsk and Lugansk People’s Republics, which all took place in 2018.

EPDE observes a growing tendency among authoritarian regimes in the OSCE region to orchestrate benevolent election observation in order to give legitimacy to fraudulent elections. For this purpose, some regimes use EOM of national and international GONGOs and invite members of European parliaments or international parliamentary bodies as PA OSCE, PACE, EP and others to voice out biased election assessments.

¹ Anton Shekhovtsov, Politically biased election observation—a threat to the integrity of international institutions, EPDE, 2019, 118 p. https://epde.org/wp-content/uploads/2019/01/EPDE_Biased-observation-threat-integrity_EN-2.pdf

Publicația conține rapoarte EPDE ale lui Anton Shekhovtsov despre misiunile de observare a alegerilor părtinitoare din punct de vedere politic la alegerile prezidențiale și la alegerile regionale din Rusia, la alegerile prezidențiale nelegitime din Crimeea, la alegerile din Cambodgia și Zimbabwe și la „alegerile generale” nelegitime din Donețk și Lugansk. Republici Populare, care toate au avut loc în anul 2018.

EPDE observă o tendință tot mai mare în rândul regimurilor autoritare din regiunea OSCE de a organiza o observare binevoitoare a alegerilor pentru a da legitimitate alegerilor frauduloase. În acest scop, unele regimuri utilizează MOA ale GONGO-urilor naționale și internaționale și invită membri ai parlamentelor europene sau ai organismelor parlamentare internaționale, precum ar fi AP OSCE, APCE, PE și alții, să își exprime evaluările părtinitoare ale alegerilor.

RUSSIAN INTERFERENCE AND WHERE TO FIND IT

Anton Shekhovtsov

Published by EPDE

Anton Shekhovtsov's study¹ identifies different factors that influence the occurrence of Russian interference in international elections. Each case of Russian interference is special and quite the opposite of routinised practice, as suggested by the mainstream media. When assessing Russian meddling, Shekhovtsov argues that we need to consider the following five factors:

- Putin's regime is not satisfied with the prevailing political attitudes towards Russia in Western Country X.
- There are political forces in Country X that are significant enough and are ready to cooperate with Russian pro-Kremlin actors.
- Meddling in the elections in favour of particular political forces does not clash with other, non-political interests of Putin's regime in Country X.
- Russia has relevant human and structural resources to interfere in the electoral process in Country X.
- Political culture in Country X is conducive to Russian influence.

This article discusses elections in France, Norway, Germany, Austria, Italy, Hungary, and Sweden that took place in 2017–2018, and shows how different combinations of the above-mentioned factors produced different outcomes in terms of Russian meddling.

¹ Anton Shekhovtsov, Russian interference and where to find it, EPDE, 2019, 35 p. https://www.epde.org/files/EPDE/RESSOURCES/2019/2019%20Publications/EPDE_bookA5_RusInterf_EN_D02.pdf

Anton Shekhovtsov identifică diferiți factori care influențează apariția ingerinței Rusiei în alegerile internaționale. Fiecare caz de interferență rusă este special și chiar opusul practicii de rutină, așa cum sugerează mass-media. Când evaluăm amestecul rusesc, Shekhovtsov susține că trebuie să luăm în considerare următorii 5 factori:

- Regimul lui Putin nu este mulțumit de atitudinile politice predominante față de Rusia în Țara de Vest X.
- Există forțe politice în Țara X care sunt suficient de semnificative și sunt gata să coopereze cu actorii ruși pro-Kremlin.
- Ingerința în alegeri în favoarea unor anumite forțe politice nu se confruntă cu alte interese apolitice ale regimului lui Putin din Țara X.
- Rusia are resurse umane și structurale relevante pentru a interveni în procesul electoral din Țara X.
- Cultura politică din Țara X este favorabilă influenței ruse.

Publicația prezintă alegerile din Franța, Norvegia, Germania, Austria, Italia, Ungaria și Suedia care au avut loc în 2017–2018 și arată cum diferite combinații ale factorilor menționați mai sus au produs rezultate diferite în ceea ce privește amestecul Rusiei.

CENTRUL DE INSTRUIRE CONTINUĂ ÎN DOMENIUL ELECTORAL (CICDE)

Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) a fost constituit la 9 decembrie 2011 ca instituție publică subordonată Comisiei Electorale Centrale (CEC) în scopul instruirii, calificării și perfecționării profesionale continue a funcționarilor electorali, a subiecților implicați în procesul electoral din Republica Moldova, precum și a altor persoane interesate.

Unul dintre pilonii strategici ai CICDE se referă la crearea de servicii moderne și calitative, dar și la dezvoltarea serviciilor de cercetare și consultanță. CICDE își concentrează eforturile pentru a se afirma în calitate de instituție de cercetare științifico-practică prin publicarea Revistei de analiză, teorie și cercetare electorală „Digest electoral”, acordarea granturilor mici pentru proiecte de cercetare în domeniul electoral, dezvoltarea Policy brief-urilor, dar și a altor materiale cu caracter științifico-practic.

Machetare și tipar:

Tipografia „Foxtrot” SRL

*mun. Chișinău, str. Florilor 1
tel. 022 49-39-36, e-mail: foxtrotmd@gmail.com
www.tipografia.md*

Instituția Publică
„Centrul de instruire continuă în domeniul electoral”

Republica Moldova, or. Chișinău
str. Vasile Alecsandri, nr. 119
Tel.: 022 26 09 14
E-mail: info@cicde.md
www.cicde.md